

Zsidó vallásjog és állami jog: az élet védelme és a döntés szabadsága

A Mazsihisz állásfoglalása

A Mazsihisz képviselői **dr. Hege-dűs Zsolt** miniszter meghívására a közelmúltban az életvédelem és az önrendelkezés kérdéseiről tartott egyeztetésen vettek részt az Egészségügyi Minisztériumban. A találkozót követően a tárca vezetői a társadalmi párbeszéd folytatásaként fel-

vosi, pszichológiai vagy egyéb speciális szempontokat érintő helyzetekre.

Ugyanez a logika érvényesül a nők élete, testi és lelki egészsége, valamint a magzattal kapcsolatos döntések kapcsán is. A döntés a nő testi és lelki egészségi állapotától, a magzat

helyzetekben mérlegelendő. Ahogyan a háláchá az egyedi esetet annak konkrét körülményei között vizsgálja, úgy a magzati életfunkciók bemutatására vonatkozó szabályozás, a sürgősségi fogamzásgátlás és a gyógyszeres terhességmegszakítás konkrét kérdései kapcsán sem tartanánk helyesnek olyan kategorikus válaszok megfogalmazását, amelyek ezt a mérlegelési teret egyetlen általános állásfoglalással lezárnák.

Álláspontunk ezért elsősorban az alkalmazandó vallásjogi és etikai elveknek, valamint a mérlegelés szempontjainak bemutatására irányul, a konkrét élethelyzetekben meghozandó döntést pedig – a zsidó vallásjogi gondolkodás logikájával összhangban – az érintett személy és az általa választott megfelelő szakmai vagy vallási autoritás mérlegelési körében hagyja.

- **Darvas István főrabbi**, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem elnöke
- **dr. Frölich Róbert** országos főrabbi
- **prof. dr. Grósz Andor**, a Mazsihisz elnöke
- **dr. Komoróczy Szonja Ráhel**, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem rektorhelyettese
- **Ledniczky Livia**, a Lauder Javne Iskola zsidó közösségi életért és judaisztikaoktatásért felelős főigazgató-helyettese
- **Radnóti Zoltán** főrabbi, a Budapesti Rabbiság igazgatója
- **dr. Toronyi Zsuzsanna**, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár főigazgatója

kérték az egyeztetésen részt vevő egyházakat, köztük a Mazsihiszt, hogy írásban is foglalják össze álláspontjukat. Az alábbiakban a Mazsihisz állásfoglalását teljes terjedelmében közöljük.

A zsidó vallásjogi döntéshozatal általában kifejezetten kazuisztikus jellegű: az általános normák érvényesítése az adott eset valamennyi releváns körülményének mérlegelésével történik. Ebből következően a háláchá (vallásjog) szabályozott keretek közötti széles mérlegelési teret biztosít. Emellett a zsidóság decentralizált vallási és normatív rendszer, amelyben nincs egyetlen, valamennyi közösségre kötelező legfelsőbb vallási autoritás.

A háláchikus döntéshozatal ezért alapvetően pluralisztikus és precedensorientált folyamat: az egyes rabbinikus autoritások a klasszikus források, a responsumirodalom és az adott eset konkrét körülményei mérlegelésével alakítják ki álláspontjukat. Ezért ugyanabban az etikai vagy vallásjogi kérdésben egymástól eltérő, mégis egyaránt legitim rabbinikus vélemények léteznek egymás mellett.

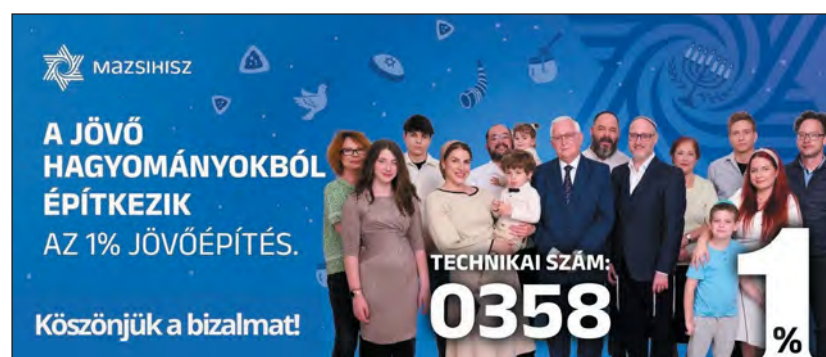
A háláchikus státusz vagy kötelezettség eldöntésére irányuló kérdésekben az illetékes rabbi autoritása meghatározó, ilyen helyzetekben a rabbi egyszerre döntéshozó és tanító, aki kimondja a saját közösségére vagy a hozzá fordulóra érvényes normát, annak indokait és határait. Ugyanakkor nem minden élethelyzet igényel formális rabbinikus döntést. Számos személyes, erkölcsi vagy életvezetési kérdésben az érintett más olyan személyhez is fordulhat, aki megfelelő műveltséggel és a kérdéshez szükséges szakmai háttérrel rendelkezik. Sokszor maga a rabbi is bevon más szakembert a mérlegelésbe. Ez különösen igaz például az or-

állapotától, a terhesség stádiumától és az egyedi élethelyzettől is függ, nem vezethető le egy előre rögzített, absztrakt szabályból.

A zsidó vallásnak ez a sajátossága közjogi szempontból is releváns. A vallási és az állami norma ugyanis eltérő logika szerint működik: a háláchá teret ad az egyéni körülmények finom differenciálására, az állami szabályozás viszont szükségképpen általános és személytelen normákat alkot. Éppen ezért nem tükrözné a zsidó vallási döntéshozatal valódi működését, ha valamely konkrét vallási álláspont kötelező állami jogi normává válna. Az állam világnézeti semlegessége és az állam egyháztól való elválasztása épp ezt a különbséget testesíti meg. Ezzel egyébként a zsidó vallásjogi gondolkodás már említett, decentralizált, esetfüggő jellege is összhangban áll.

Zsidó vallásjogi perspektívából ezért különösen üdvözölhető az olyan állami szabályozási modell, amely az élet és a magzati élet védelméhez kapcsolódó legitim érdekek és érzelmek mellett megfelelő teret biztosít az egyedi tényállások differenciált kezelésének, az orvosi szakmai mérlegelésnek, a lelkiismereti autonómiának és – csak és kizárólag az érintett személy igénye esetén – a vallási normák szerinti döntéshozatalnak. A jogalkotás feladata véleményünk szerint tehát olyan arányos és világnézetiileg semleges szabályozási környezet kialakítása, amely tiszteletben tartja a vallási értelmezések sokféleségét, és egyidejűleg biztosítja az életvédelem, az emberi méltóság, az önrendelkezés és a lelkiismereti szabadság szempontjainak érvényesülését, mindezt az érintettek szabad akaratának lehetőség szerinti maximális figyelembevételével.

A Mazsihisz vezetői és képviselői ezért bemutatathatják a zsidó vallásjogi forrásokat, az azokból kibontakozó eltérő értelmezéseket, valamint azokat az etikai és háláchikus szempontokat, amelyek az egyes döntési

A Mazsihisz ismét fölényesen vezet az adófelajánlások számában és összegében

A NAV közzétette az 1%-os adófelajánlások első kimutatását, amely szerint a **Mazsihisz** 2026-ban rekordbevételt könyvelhet el. Tavaly **13.256**-an, míg idén már **15.319**-en ajánlották fel nekünk a személyi jövedelemadójuk 1%-át. A 2025-ös évhez képest ez több mint 15 százalékos növekedés.

Összességében ez azt jelenti, hogy míg 2025-ben az adózóktól **181.128.156** forintot kaptunk, idén **190.527.237** forint érkezett. (Ez azonban végül jóval nagyobb összeg lesz, hiszen a törvényi szabályozás értelmében a magánszemélyek által felajánlott 1%-os összegeket az állam kiegészíti a központi költségvetésből. Emiatt tehát egy-egy egyház szempontjából nemcsak az számít, hogy mekkora összeget adnak az adózók, hanem a felajánlók száma is.)

A Mazsihisz két társult taghitközsége is igen szép eredményt ért el, hiszen mindkét reform hitközség örvendetesen növelni tudta a támogatói számát. A **Bét Orim Reform Zsidó Hitközség** idén **492** adózótól **6,04** millió forintban részesült (tavaly **407** főtől **4,9** milliót kaptak); a **Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség** pedig 2026-ban **645** főtől **7,1** millió forintot kapott (tavaly **537** adózótól **5,9** milliót).

A többi zsidó felekezet eredménye így alakult: az **EMIH** 2026-ban összesen **3020** adózótól valamivel több mint **29** millió forintot kapott (2025-ben **2560** főtől **28,7** millió forintot); míg a **Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség** (MAOIH) idén **389** főtől **4,1** milliót kapott (tavaly **324** adózótól **4,3** milliót).

A Miniszterelnökséget vezető miniszterrel tárgyalt a Mazsihisz elnöke

Ruff Bálint és dr. Grósz Andor

A magyar társadalom, egyben a magyarországi zsidó közösség békéje és biztonsága is téma volt azon a megbeszélésen, amelyet **Ruff Bálint** miniszter és **dr. Grósz Andor**, a Mazsihisz elnöke folytatott a Miniszterelnökségen.

A tárgyaláson szóba kerültek többek között a gyűlekezési törvénnyel kapcsolatos kérdések és a vidéki hitközségek, különös tekintettel az épített örökség megővésének témakörére, valamint a jövőre 150 éves Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem rekonstrukciójára. Ruff Bálint hangsúlyozta, hogy a magyar kormány prioritásként kezeli a hazai zsidó közösség biztonságának ügyét.

Magyar Péter fogadta a négy történelmi egyház vezetőit

Pontos képet kaptunk arról, milyen ügyek kapcsán és hogyan szeretne együttműködni a miniszterelnök, illetve a kormány a történelmi egyházakkal, és arról is, milyen állapotban van Magyarország – közölte dr. Grósz Andor. A Mazsihisz elnöke kiemelte, hogy tovább erősítik a felekezet ifjúsági, oktatási, kulturális és szociális területen végzett munkáját.

Magyar Péter miniszterelnök fogadta a négy történelmi egyház vezetőit – közölte a Társadalmi Kapcsolatokért és Kultúráért Felelős Minisztérium az MTI-vel.

Mint a közleményben olvasható, a kormányfő a találkozón tájékoztatta a megjelenteket az ország állapotáról, illetve együttműködésüket kérte a nemzet előtt tornyosuló feladatok megoldásában.

Kiemelték, hogy az elmúlt 16 évben egy-két protokolláris találkozástól eltekintve nem volt hasonló magas szintű egyeztetés az állam és a vallási közösségek képviselői között. Ehelyett az egyházak, felekezetek és az állam kapcsolatát a függőségi viszony jellemezte.

A beszámolóban a tárca úgy fogalmaz: „Elismerjük a vallási közösségek értéktanteremtő munkáját, szándékunk az átlátható együttműködés, amely továbbra is biztosítja a felekezetek oktatási, kulturális, karitatív és szociális területen végzett munkájának kereteit.”

A találkozón a zsidó közösséggel kapcsolatos kérdések mellett az oktatás, a gyermekvédelem, valamint más,

az egész társadalmat érintő fontos ügyek is szóba kerültek.

Grósz Andor Mazsihisz-elnök elmondta, hogy a zsidó közösség tisztában van az ország és a kormány gazdasági helyzetével, türelemmel várja ugyanakkor azokat a lehetőségeket, amelyek a problémáinak orvoslását, többek között az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem felújítását is segíthetik. Hangsúlyozta továbbá: a Mazsihisz a mindenkorai kormánnyal korrekt, kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatot ápol, és nagyra értékeli, hogy Magyar Péter három nappal a választások után kijelölt miniszterelnökként leróta kegyeletét a mintegy hatszázezer magyarországi mártír emléke előtt a Páva utcai Holokauszt Emlékközpontban.

A találkozón az egyházak képviselőiben részt vett **Erdő Péter** bíboros, érsek, **Székely János**, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia elnöke, **Fekete Károly**, a Tiszántúli Református Egyházkerület püspöke, **Barna Sándor** a Tiszáninneni Református Egyházkerület püspöke, **Szemerei János**, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke, **Próhle Gergely**, a Magyarországi Evangélikus Egyház országos felügyelője, **Grósz Andor**, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke és **Frölich Róbert** országos főrabbi – tájékoztattott a Társadalmi Kapcsolatokért és Kultúráért Felelős Minisztérium.

Szomorú búcsú Székely Gábortól

Szukkot főünnepi napján, életének 79. évében elhunyt **Székely Gábor**, a magyar zsidó élet meghatározó alakja. Egykor a Holokauszt Közalapítvány és a Lauder Alapítvány kuratóriumi elnöke, valamint a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület elnöke volt. A rendszerváltás utáni első önkormányzati ciklusban Budapest főpolgármester-helyetteseként dolgozott, majd 2010-ig aktív szerepet vállalt a fővárosi közéletben. Vezetete a Szerencsejáték Zrt.-t is, utolsó hónapjaiban pedig az újjáéledő Egri Zsidó Hitközség elnökeként tevékenykedett. Élete végéig fontos volt számára, hogyan lehet a megörökölt zsidó hagyományt továbbadni és újra élővé tenni.

Azt kereste, hogyan lehet újjáéleszteni a vallásos zsidóságot a modern és nagyvárosi, kissé elidegenedett környezetben. Lélekben mindig ortodox zsidó maradt, a háború utáni egri zsidó közösségből az egyetlen fiatal fiú, aki 1956 után sem távozott. Lélekben nem jött el soha, ha meszszire is jutott végül közben.

Volt minden olyan társadalmi állásban, amely távol tartotta a hitközségtől, a hivatalos, intézményszerű zsidóságtól. A zsidó civil világban volt aktív a Laudertől a Mazsikéig. Szeretett és tisztelt több neológ rabbist, miközben szíve mélyén, bár nem gyakorolta, de mindig is az otthoni ortodox hagyományhoz kötődött. Azt, amit megtartott a hagyományokból, szokásokból, azt or-

todox módon, az ortodox szokásokhoz ragaszkodva szerette megtartani.

A rendszerváltás után halt meg az édesanyja, akkor kezdte meg fokozatosan visszatérését is, a tanulást, az újraélést, az emlékezést. Amit ő látott, az már csak emlék volt eleve, egy egykor eleven közösség halálra ítélt maradéka volt számára a bensőséges zsidó otthon. És ami megmaradt 1944-ből, annak vége lett aztán 1956 után. A maradék nagy része is elment, és ő maradt gyerekként egyedül, a maradék maradéka. Egyedül állt mázkirkor a zsinagóga udvarán, egyetlenként, akinek ki kellett jönnie, mert még éltek a szülei.

És a közéleti ember Székely Gábor akkor született, amikor eljött ebből a közösségből, ahol ő volt az utolsó, Budapestre. Közgazdásznak, jogásznak tanult, könyvelt, dolgozott, gyarapodott – és elvesztette kapcsolatát a múlttal, amely már akkor egy közösség múltja volt, amikor ő felnőtt benne. A szülei a széderestéken sírtak, amikor körbenéztek, hogy csak hárman ülnek az asztalnál, amelyet közben láthatatlanul körbeültek a holtak, mind a meggyilkolt családtagok. Ezt elhagyni azt is jelentette, élni, és a szülei bölcsen hagyták ezt. Engedték, hogy elmenjen az ő világukból. És őket eltemetve indult oda vissza.

És már örökre két világ polgára volt. Ugyanoda vissza nem lehetett menni, mert Egernek nem volt többé zsidó közössége. Az a világ, amelyik őt még utoljára felnevelte, eltűnt a föld színéről, amikor ő elment belőle. És ő pontosan tudta, hogy nincs semmilyen visszaút. Olyan zsidóságot próbált csinálni, amelyben ő már nem lehetett otthon. Neki nem volt otthona többé már. De segített a Mazsikén elnökként, és ott volt a Lauder mellett a kuratórium élén, miközben a fővárosi politika fontos megoldóembere is volt. Társadalmi tekintélyét olyan zsidó ügyekért ka-

matoztatta, amelyek mások belső ügyei voltak. Ő csak azt akarta, hogy legyen zsidóság. Valamilyen, bármilyen. Zsinagógája lényegében nem lett, bár a Frankelbe nagyünnepen lejárt, mert Verő Tomi rabbist szerette, mint mindenki, de a péntek esteken azért a családját választotta. A családjával, a gyerekeivel mondta el az áldást a kenyérre, a gyertyagyújtásra, a borra a kidust. Ez hasonlított leginkább az ő egykori, egri otthonára, ez idézte meg számára a szüleit.

Pár éve megírta, hogy ki ő. Nagyon szemérmesen, de őszintén: az egri zsinagógai gyerekkort, a távozást, és a visszatérést is oda, ahová nem vezetett vissza út. Szép és fontos könyv lett. És segített a mi közösségünknek, a Bét Orimnak is, pedig nem sok minden lehetett idegenebb az ő zsidó világától, mint mi. De zsidóság volt, valamilyen. Amikor bezárt a Bálint Ház, amikor egy-egy korosztály külön összegyűlt, több tucatszor voltunk az ő lakásaládjában.

Akik szemérmesen és önzetlenül gyászolnak, mint ő, azoknak néha a Jóisten – úgy, ahogy anno Jóbnak – megadja, hogy legyen visszatérés, ne múlt, hanem jövő. Ő volt az elnöke, mert végül mégis elvállalta, az újjászülető egri hitközségnek. Segítette **Lénárt József** és **Szalkai Attila** közös munkáját. És ott volt, amikor **Ica** és Attila összeházasodtak Mózes és Izráel törvényei szerint. Úgy emlékszem, akkor láttam utoljára.

Közhelyes, szentimentális lezárás, hogy az egykori egri kile teljes immár az égben. De hát így van. A kisfiú, aki egyedül álldogált a mázskir alatt a zsinagóga udvarán, együtt van mostantól fogva az őt agyonkényeztető bácsikkal, az elpusztított és a meg nem született gyerekekkel az Eljövendő Világban.

Legyen áldás az emléke.

Vári György

Elhunyt dr. Vajda János idegsebész

Jom kippur reggelén, a számvetés és az engesztelés napján, hosszú betegség után elhunyt **dr. Vajda János**, a magyar idegsebészet ikonikus alakja. Orvosnemzedékek tekintették mesterüknek. Aki ismerte, aligha felejtí el különös egyéniségét, éles esztét és a zene iránti szenvedélyét.

Vajda János több mint fél évszázadon át dolgozott az Amerikai úti idegsebészeti intézetben. A mikroszkópos műtéti technikák hazai bevezetésének egyik úttörője volt, kutatásai rangos szaklapokban jelentek meg. A legnehezebb agydaganatműtétek elismert mestere volt; gyermekeket is operált. Évtizedeken át formálta a hazai idegsebészetet, tudását pedig készséggel adta tovább fiatalabb kollégáinak. Az intézet búcsúztatója szerint iskolát teremtett: idegsebészek nemzedékei tekintenek rá mesterükként.

Életének középpontjában a betegek álltak. Munkatársai úgy emlékeznek rá, mint akit éjszaka is bármikor felhívhattak, ha szükségük volt rá. Ha egy koncerten érte a hívás, halkan ugyan, de akkor is válaszolt.

A zene nagy szenvedélye volt. Hatalmas lemezgyűjteményében egy-egy mű többféle előadását is őrizte: érdekelte, hogyan szólal meg ugyanaz a darab más karmesterrel vagy zenekarral. Ritka felvételeiből a Magyar Rádió is kölcsönzött. A budapesti kulturális életben sokan ismerték télen is szandálos alakját, szellemes társalgását.

A zsidó ünnepek alkalmával rendszeresen a Dohány utcai zsinagógában, az ottani közösséggel együtt imádkozott. A budapesti zsidó és kulturális élet számos ismert alakjához fűzte régi kapcsolat: egykori iskolatársai között volt **Spiró György** is, 2014-ben az író Múpa-beli estjének meghívott vendégeként is találkozhatott vele a közönség. Közel állt hozzá a zsidó kultúra, szakmai pályája pedig Izraelhez is kötötte: éveken át rendszeresen dolgozott Petah Tikvában, a Rabin Medical Centerben. Széles műveltségű, világlátott értelmiségi volt, aki otthonosan mozgott az orvostudomány, a zene, a kultúra világában egyaránt.

Jom kippur napján különös súlya van a búcsúnak. Egy régi zsidó hagyomány harminchat rejtőzködő igaz emberről beszél, akik jelenlétükkel tartják meg a világot. Vajda Jánosra emlékezve ez a régi történet jut eszünkbe.

Lech be-sáalom, menj békével, János.

Legyen lelked bekötve az élet kötelékébe.

Elment Ionel Schlesinger, az aradi közösség egykori elnöke

Ionel Schlesinger 1938-ban született Aradon. Gépészmérnökként végzett Temesváron, szakmai pályája során több vállalatnál töltött be vezető tisztséget. A rendszerváltást követő években mind nagyobb szerepet vállalt a zsidó közösségi életben, 1997-től pedig több mint két évtizeden át vezette az Aradi Zsidó Hitközséget. Elnöki megbízatásának lezárulta után tiszteletbeli elnökként továbbra is szorosan kötődött a közösséghez.

Elnökségének éveiben különösen fontosnak tartotta, hogy Aradon a létszám fogyatkozása ellenére is élő, egymásra figyelő zsidó közösség működjön. Szívéigye volt az ünnepek és a hagyományok megtartása, az idősokról való gondoskodás, a holokauszt emlékének megőrzése, valamint az Aradról elszármazott zsidókkal való kapcsolatok ápolása. A Romániai Zsidó Hitközségek Szövetségének munkájában is aktív szerepet vállalt.

Nevéhez több, az aradi zsidóság múltját és jelenét összekapcsoló kezdeményezés fűződik. 2017-ben a közösség háromszáz éves történetének megünneplésekor az eseménysorozat egyik meghatározó szervezője volt.

A békéscsabai hitközség számára azonban Ionel Schlesinger nem csupán egy szomszédos zsidó közösség vezetője volt.

A két kile kapcsolata néhai **dr. Moskovits Sándor** békéscsabai és Ionel Schlesinger aradi elnöksége idején vált testvérhitközségi kapcsolattá, amely az évek során valódi, személyes barátsággá mélyült.

Jano – ahogyan a hozzá közel állók szólították – széles látókörű, humanista ember volt, derúval és jó humorral. Jó volt vele beszélgetni, megtapasztalni természetes figyelmét és őszinte érdeklődését. A társaságában könnyű volt otthonosan érezni magunkat.

Élete utolsó éveiben már nem tudott személyesen részt venni a békéscsabai rendezvényeken, de továbbra is figyelemmel kísérte a közösség életét és munkáját. Telefonon és levélben többször elmondta, milyen örömmel tölti el, hogy Békéscsabán őrzik és továbbviszik a zsidó hagyományokat. Ezek az üzenetek és beszélgetések mostantól különösen becses emlékek maradnak.

Ionel Schlesinger személyében elkötelezett közösségi vezetőt, művelt és nyitott gondolkodású embert, sokak számára pedig kedves barátot veszített el a romániai és a magyarországi zsidóság.

A Békéscsabai Zsidó Hitközség és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége együttérzését fejezi ki Ionel Schlesinger családjának, szeretteinek, az Aradi Zsidó Hitközség egész közösségének és mindazoknak, akik ismerték és szerették.

Zichrono livráchá, emléke legyen áldott!

Szendy Barbitól búcsúzunk

Hosszan tartó betegség után, fájóan fiatalon elhunyt **Paszternák-Szendy Barbara, Barbi**, a JCC Budapest – Bálint Ház hosszú éveken át meghatározó munkatársa, a magyar zsidó közösségi élet szeretett alakja. Gyerekek, fiatalok és családok nemzedékei ismerték és szerették őt a Bálint Házból és a szarvasi táborból.

Barbi neve hosszú éveken át összeforrt a Bálint Házzal. Programszervezőként, korábban gyermek- és ifjúsági programok szervezőjeként számtalan közösségi alkalom, tábor, ünnepi program és foglalkozás létrejöttében vett részt. Munkáját közvetlenség, figyelem és az a természetes szeretet jellemezte, amellyel az emberek felé fordult.

Életének meghatározó helyszíne volt a szarvasi nemzetközi zsidó ifjúsági tábor. Évtizedeken át a legkisebbek csoportjával foglalkozott; gyerekek generációinak adott meghatározó élményeket arról, milyen egy zsidó közösséghez tartozni. Szarvas azonban nemcsak a közösségi munkája miatt vált különlegessé számára. Férjével, **Paszternák András**sal is ott ismerkedtek meg, és a táborhoz kötődő barátságból idővel szerelem, majd házasság lett. Kettejük történetében Szarvas így nemcsak egy visszatérő nyári helyszín, hanem közös életük egyik legfontosabb kiindulópontja is lett.

Közel állt hozzá a Bálint Ház Csupaszívek közössége is, amely fogyatékkal élő fiataloknak és felnőtteknek teremt befogadó közeget.

Barbi és András

Barbi itt sem csupán programokat szervezett: jelen volt, figyelt, beszélgetett, együtt alkotott és együtt örült a csoport tagjaival.

Férje, Paszternák András búcsújából tudjuk, hogy Barbi hosszú éveken át küzdött betegségével, az utolsó hónapok pedig különösen súlyos megpróbáltatásokat hoztak számára. Még ezekben a nehéz időkben is az élet apró örömei – az erkélyen nyíló virág, a közösen megépített Lego, egy rövid séta a közeli parkig vagy egy falra vetített utazás – jelentettek kapaszkodót és közös pillanatokat. Huszonöt év

barátság és tizenhárom év házasság után férje megrendítő sorokkal köszönt el tőle.

Aki ismerte, egyszerűen csak Barbinak hívta. Nagyon szerette a közösséget, és a közösség is nagyon szerette őt. Derűje, közvetlensége, figyelme és az emberek iránti őszinte érdeklődése sokak számára tette különlegessé a vele való találkozásokat. Távozásával a magyar zsidóság egy fontos és nagyon szerethető tagját veszítette el.

Hiányozni fog mindazoknak, akik ismerték és szerették. Emlékéből fakadjon áldás!

A múlt öröksége, a jövő ígérete

Újjáéledő zsidó élet Nagykállóban

Nagykálló évszázadok óta különleges helyet foglal el a magyar zsidóság történetében. Itt élt és itt nyugszik Taub Eizik Izsák, a kálói csodarabbi, a magyarországi hászidizmus egyik első jelentős cádikja, akinek sírját ma is zárandokok keresik fel a világ számos országából. Az elmúlt években azonban nemcsak a múlt emlékei kaptak új figyelmet a városban: ismét szerveződik a helyi zsidó közösség, rendszeressé váltak a vallási és kulturális programok, miközben az örökség megőrzéséért is egyre több munka folyik. Minderről Blajer Gáborral, a Nagykállói Zsidó Hitközség vezetőjével és a Szól a Kakas Hagymányörző Alapítvány kuratóriumi elnökével Gál Juli beszélgettünk.

A helyi zsidó életben meghatározó szerepet vállal Blajer Gábor, aki édesanyja, Barna Judit elvesztése után határozta el, hogy a családi örökség őrzése mellett a közösség újjáélesztéséért is tenni szeretne.

Mint fogalmaz: „Számomra Nagykálló zsidó örökségének őrzése családi örökség és személyes felelősség. Születésem óta itt élek, családuknak több nemzedéken át gondozta a csodarabbi sírját és fogadta a hozzá érkező zárandokokat. Ebbe a szolgálathoz nemtem bele.

Édesanyám emléke és korábbi biztatása ma is elkísér. Az ő elvesztése után még erősebben éreztem, hogy tovább kell vinnünk mindazt, amit ránk bízta, és meg kell teremtenünk a közös zsidó élet lehetőségét Nagykállóban.”

Ennek egyik első lépése volt a Szól a Kakas Hagymányörző Alapítvány létrehozása 2021 decemberében. A családi összefogással megalkotott szervezet nevét a kálói csodarabbihoz kötődő, mára közismertté vált *Szól a kakas már* dal ihlette.

Az alapítvány célja, hogy segítse a magyarországi zsidó vallási és kulturális örökség megőrzését és megismertetését, gondozza a temetőket és emlékhelyeket, valamint kulturális és közösségi programokat szervezen. Különös figyelmet fordítanak a fiatalabb nemzedékek megszólítására, a helyi zsidó történelem bemutatására, a holokaustt áldozatainak emlékeztetésére és a vallásközi párbeszédre.

Újjászerveződő közösség

Az alapítvány munkájával párhuzamosan 2022-ben megalakult a Nagykállói Zsidó Hitközség is. Ugyanebben az évben már közös, nyilvános hanukai ünnepséget rendeztek a városban – ez lett az újjáéledő helyi közösségi élet egyik első fontos állomása.

Azóta havi rendszerességgel tartanak szombatfogadásokat, együtt ülik meg az ünnepeket, és minden évben megemlékeznek a holokaustt áldozatairól. A hitélet szervezésében a kezdetektől fontos szerepet vállal Csatlós Tamás rabbijelölt.

A vallási összejövetelek mellett kulturális programokat, koncerteket, szabbatonokat, gasztronómiai eseményeket és vallásközi beszélgetéseket is rendeznek. Nagykállóban több zsidó közösséget is vendégül láttak már, többek között Budapestről a Hunyadi téri, a dél-pesti és a zuglói zsinagógakörzet tagjait.

A nagykállóiak maguk is rendszeresen részt vesznek más települések hitéleti és közösségi eseményein. Budapesten, Nyíregyházán, Tokajban és más városokban szombatfogadásokon, ünnepi alkalmakon, jorcsájakon és megemlékezéseken találkoznak más kilékekkel. Különösen szoros kapcsolatot ápolnak a nyíregyházi hitközséggel.

A zsidó örökség őrzése

A helyi zsidó élet fontos helyszíne a Mazsihisz tulajdonában lévő

Blajer Gábor tfilint rak

Nagykállói Zárandokház, ahol a látogatók a település történetével és hagyományaival ismerkedhetnek meg. Az épület egyben közösségi programoknak is otthont ad.

A zárandokház környezetében 2025-ben a Mazsihisz támogatásával filagória épült, játszótéri eszközöket is elhelyeztek.

A Szól a Kakas Hagymányörző Alapítvány munkája ugyanakkor jóval túlmutat Nagykálló határain. Részt vesznek Szabolcs-Szatmár-Bereg megye több sírkertjének gondozásában, és a Mazsihisszel együttműködve más helyszíneken, többek között Sárospatakon és a sátoraljaújhelyi új zsidó temetőben is vállalnak feladatokat: kaszálást, takarítást, a növényzet ritkítását, a sírok és a kerítések állapotának ellenőrzését, valamint a szükséges javítások megszervezését.

„Minden ilyen helyszínen egykori családok és közösségek emlékét őrizzük. Különös felelősséget érzünk azokért a temetőkért, amelyek mellett ma már nincs helyben élő zsidó közösség. Fontos számunkra, hogy a leszármazottak és a zárandokok méltó, gondozott környezetben kereshessék fel elődeik nyughelyét” – mondja Blajer Gábor.

Ebben a munkában önkéntesek és a közösség tagjai is részt vesznek. Az alapítvány működését pályázati támogatások segítik, a Városi Civil Alap támogatásából beszerzett kisbusz pedig ma már egyszerre szolgálja a közösségi utazásokat és a temetőgondozással járó mindennapi feladatokat.

Tervek a következő évekre

A következő időszak egyik fontos fejlesztése a Komplex Turizmusfejlesztés Nagykállóban című TOP Plusz projekt, amelyben a Szól a Kakas Hagymányörző Alapítvány az önkormányzattal és a Teszová Kft.-vel együtt vesz részt.

Az eredeti célkitűzések között a csodarabbi sír épületének bővítése és egy interaktív kiállítás létrehozása szerepelt. Az akadálymentesítéshez kapcsolódó előírások és a helyszín fizikai adottságai miatt azonban a terveket át kellett dolgozni. Az új koncepció egy nagyobb látogatóközpont kialakítására helyezi a hangsúlyt, amelyhez kiállítótér és a bemutatott örökséghez kapcsolódó tematikus játszótér is társul. A projekt befejezésének jelenlegi határideje 2026. december 31.

Blajer Gábor szerint azonban a fejlesztéseknél is fontosabb, hogy Nagykállóban hosszú távon ismét élő közösség működjön:

„A következő években a rendszeres vallási alkalmakat, a tanulást és a közösségi találkozásokat szeretnénk tovább erősíteni. Folytatjuk a temetők gondozását, bővítjük kulturális programjainkat, és tovább építjük kapcsolatainkat más hitközségekkel, önkormányzatokkal, oktatási intézményekkel és civil szervezetekkel.

Kicsiny közösség vagyunk, ezért különösen sokat jelent minden ember, aki időt, figyelmet és munkát ad ehhez. Azt szeretném, hogy az utánunk következőknek legyen hol találkozniuk és legyen kitől tanulniuk. Ez ad értelmet mindannak, amit ma közösen végzünk.”

Bát micva a Nagy Fuvarosban

Különleges eseményre, bát micvára került sor a Nagy Fuvaros utcai zsinagógában.

Streit Lili, betöltve 12. életévét, a bímánál és a kiduson is számot adott felkészültségéről, tudásáról.

Terjedelmi okok miatt nem az Új Életben, hanem a BZSH honlapján olvashatják a teljes írásomat.

-gáljuli-

Czakóné Fenyő Ágnes lett az idei Feldmar-Kőrösy-díjas

„A ros hasánai gyertyagyújtáson adjuk át minden évben a Feldmar-Kőrösy-díjat, amivel az intézmény egy pedagógusának tanításbeli kreativitását és a közösségépítésben, a zsidó hagyományok ápolásában végzett kiemelkedő munkáját díjazzuk. A diákok, szülők és kollégák jelölései alapján **Czakóné Fenyő Ágnes** vehette át az idei elismerést” – tette közzé a Lauder Javne iskola a Facebook-oldalán.

Mint írják: „Ági az elmúlt 17 évben többször is kapott jelölést, és az iskola szinte minden korosztálya ismerheti a héber- és judaisztikaórákról. Rendkívüli pedagógus, kedves, figyelmes, lelkes, olyan támogató és befogadó lég-

Fotó: Biljarszki Dániel

kört teremt, amelyben minden diák fontosnak és értékesnek érezheti magát. Számos innovatív, kollégáival is közös projektben vállal szerepet, és segíti a zsidó hagyományok és értékek megélését, ezzel is erősítve iskolánk szellemiségét.”

Az elismerést **dr. Szeszler Anna**, a Lauder egykori főigazgatója, **Rachel és Jossi Korazim**, a díj alapítói, **Horányi Gábor**, az iskola előző főigazgatója, valamint **Zeitler Ádám**, a Lauder jelenlegi főigazgatója adta át. Szeretettel gratulálunk!

Ezüst tórapajzsot kapott a nagykőrösi hitközség

Az újévi istentisztelet megkezdése előtt adta át a zsinagóga közösségének adományát **Bárdos József**. A különleges ezüst tóradísz **prof. dr. Róna Tamás** főrabbi az 5787. zsinagógai évet köszöntő dróséjában külön is megköszönte.

A főrabbi beszédében arról is szólt, hogy a tóradísz héber elnevezése Mógen Dóvid. Dávid pajzsa évezredek óta nem csupán a szent tekercsek védelmének jelképe, hanem szimbolikusan az egész zsidó népet is oltalmazza.

A fémjel alapján megállapítható, hogy az ezüsttárgy valamikor a 19. század elején készülhetett. Sorsának további részletei azonban egyelőre ismeretlenek: nem tudni, milyen utat járt be a történelem viharain keresztül, kiknek a birtokában volt, és hogyan adták végül el a közösségi médiában.

A különleges darabra **Joszi ben Moshe** figyelte fel, akinek éles szeme azonnal felismerte a jelentőségét. Saját pénzéből vásárolta meg, kifejezetten azzal a szándékkal, hogy a dísz a nagykőrösi zsinagóga egyik tóráját ékesítse. A közösség meghatottan vette át az ezüstpajzsot.

A kile tagjai, köztük **Feldmájér Sándor** elnök és **Alba Mesulamné** vezetőségi tag, a Lősonó tajvó jókívánságok mellett személyesen is köszöntet mondtak idős hittestvéruknek. Megköszönték, hogy gondolt rájuk, és arra, hogy a hívek minél díszesebben köszönthessék hétről hétre a szombat szent napját.

A koronával díszített pajzsra a zsidó hagyományban megszokott motívumok is megjelennek: két oroszlán őrzi a középen elhelyezett, stilizált kőtáblákat, amelyekre a Tízparancsot betűt vészték.

A nagykőrösi közösség reménye szerint a vért évszázados hányattatásai ezzel véget értek, és az értékes Mógen Dóvid mostantól nemzedékeken át zsinagógájuk egyik tóráját díszíti majd, hirdelve az Örökkévaló dicsőségét és a mózesi könyvek örök érvényét.

Dr. Grósz Andor: Ami Szászországban a botlatókövekkel történt, már nem apró jel, hanem óriási botrány

A BBC tudósítása szerint a Drezdától nem messze fekvő Heidenau város vezetői úgy döntöttek, hogy betiltják a holokauszt áldozatainak emléket állító botlatóköveket. A döntés háttérében hivatalosan az áll, hogy a településen többen úgy érzeték: a megemlékezésnek ez nem megfelelő formája, ezért a jövőben az emlékműveket a város temetőjében kell majd elhelyezni, hogy ne lehessen közvetlenül rálépni azokra.

A BBC fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a döntést az AfD és a CDU képviselői egyaránt támogatták. A német oktatási miniszter szinte azonnal reagált a híre. Karin Prien – aki szintén tagja a CDU-nak – élesen bírálta a saját pártja helyi döntését. A

Az emlékezés kerüljön inkább a temetőbe

Heidenauban végre megszületett az európai emlékezetpolitika egyik régóta hiányzó alapelve. Gábor György írása a Szombatban.

A Drezda melletti szász város önkormányzata úgy döntött, hogy a jövőben nem engedélyezi újabb botlatóköveket, Stolpersteine elhelyezését a közterületeken. Az indoklás egyik fontos érve szerint ez a megemlékezési forma nem méltó az áldozatokhoz, hiszen az utcába süllyesztett emléktáblákra az emberek ráléphetnek. A megoldás: az emlékezés kerüljön inkább a temetőbe.

Az ember elsőre csak áll, és csodálkozik, hogy erre Európa miért nem gondolt korábban.

De hát ehhez kellett a híres német alaposság: ha egyszer kiderült, hogy a történelem rossz helyen fekszik, akkor gründlich rendet kell tenni. Ami a járdán van, kerüljön a temetőbe, ami zavarja a lépteinket, kerüljön földre. Végre az emlékezet is ordentlich el lesz rendezve.

Hiszen ha egy emléket meggyaláz az, hogy járunk rajta, akkor azonnal hozzá kell kezdenünk kontinensünk templomainak, székesegyházainak, kolostorainak és történelmi épületeinek sürgős átalakításához.

Kezdjük mondjuk a Westminster-apátsággal.

A templom padlója tele van sírokkal és emlékkövekkel. Ott nyugszik Isaac Newton, Charles Darwin, Stephen Hawking, és a templom járófelületén vagy annak közvetlen közelében tudósok, költők, politikusok és az angol történelem más alakjainak emlékei sorakoznak. Az apátság látogatói évszázadok óta járnak közöttük, olykor fölöttük.

Azonnal intézkedni kell. Newton köré kordon. Darwin köré kordon. Hawking köré kordon. Michael Faraday és James Clerk Maxwell emlékköveit szintén el kell keríteni. Sőt, talán maga a Westminster-apátság is bezárható. Biztos, ami biztos. Még a végén valaki járás közben találkozik a történelemmel.

Az angolok mindeddig különös módon képesek voltak megkülönböztetni a padlóba helyezett emléket a kegyeletsértéstől. Az Ismeretlen Katona sírjára például valóban nem lépnek rá. Vagyis létezett valamilyen bonyolult kulturális képesség annak eldöntésére, hogy mit jelent egy sír, mit jelent egy emléktábla, mit jelent egy templom járófelülete, és mit jelent a tisztelet.

Heidenauban ezt most sikerült lényegesen egyszerűbb képletté alakítani: láb + név = kegyeletsértés.

De ne álljunk meg Londenál. Menjünk Firenzébe, a Santa Croce-bazilikába. Ott mintegy 250 padló-sír található. És most következik az igazán kellemetlen rész: ezek közül sokat eleve úgy helyeztek el, hogy járjanak rajtuk. A templomi padló-

sír az európai keresztény kultúra évszázados hagyománya. A földbe helyezett halott, a fölötté járó élők és a memento mori gondolata ugyanannak a vallási és antropológiai világ-nak a részei.

Ez Heidenauból nézve természetesen botrány. Tehát a Santa Crocét is sürgősen át kell alakítani.

Lorenzo Ghiberti Bartolomeo Valori számára készített sírlapját el kell keríteni. A középkori és reneszánsz padlósírok köré védőkorlátokat kell építeni. A bazilika nagy részét pedig célszerű lenne egyszerűen járhatatlanná tenni. Michelangelo, Machiavelli, Galileo és Rossini síremlékeihez csak külön kijelölt folyosón közelíthetnénk, nehogy a kegyelet hevében valakinek a cipője történelmi anyaghoz érjen.

És ha már Firenzében vagyunk, ideje átvizsgálni a város valamennyi templomát. Aztán Velencét. Rómát. Nápolyt. Párizst. Londont. Prágát. Krakkót. Bécsét.

A Szent Péter-bazilika padlózatát is érdemes lesz alaposan szemügyre venni. Pápák, egyházi személyiségek, feliratok és emlékezeti jelek egész rendszere kapcsolódik hozzá. A látogatók pedig – felháborító könnyelműséggel – járnak.

A római Santa Maria sopra Minerva, a Santa Maria in Aracoeli, a Santa Maria del Popolo, a Santa Maria in Trastevere és még hosszasan sorolhatnánk azokat a templomokat, ahol a történelem nem vitrinben található, hanem a falakon, a köveken és a járófelületen.

Ezek szerint valamennyit meg kell mentenünk önmagunktól.

És mi legyen a római utcákkal? Az ókori köveken emberek milliói járnak. Olyan köveken, amelyeken császárok, senatorok, katonák, rab-szolgák, kereskedők és zarándokok jártak. A Via Appia kövezetére ma is emberi láb lép. Felháborító. A Via Appiát azonnal le kell zárni.

Pompejít pedig még inkább. Ott az ember szó szerint egy elpusztult város utcáin jár. Ráadásul olyan emberek lakóhelyei között, akik egyetlen katasztrófában haltak meg. Kegyeletsértés négyzetkilométereken át. Pompejít tehát célszerű lenne betemetni.

Lehetőleg ugyanazzal az anyaggal, amely kétezer évig olyan kíváncsi módon megővta.

És mi legyen az ókori mozaikpadlókkal? Római villák, bazilikák,

fürdők, zsinagógák és templomok padlóján figurális és feliratos mozaikok találhatók. Emberek, állatok, istenek, szimbólumok, olykor nevek. Ha egy névre lépni önmagában meggyalázás, akkor a régészet jelentős részét sürgősen függőleges helyzetbe kell állítani. A középkori templomok sírköveit pedig föl kell szedni a padlóból és fel kell csavarni a falra.

Ezzel egyidejűleg érdemes lenne bizottságot alakítani annak eldöntésére, milyen magasságtól kezdődik a méltóság. Harminc centiméter? Nyolcvan? Szemmagasság? Talán uniós szabványt is lehetne alkotni.

Csak hogy van itt egy apró probléma.

A botlatókő pontosan azért van a földön, mert az áldozat ott élt. Nem egy absztrakt holokausztáldozatról beszél. Nem egy névtelen történelmi tömegről. Egy emberről.

Itt lakott. Ebből a kapuból lépett ki. Ezen a járdán ment végig. Itt járt iskolába. Innen ment munkába. Itt vásárolt. Itt köszönt a szomszédjának. Itt volt otthon. És egyszer innen vitték el.

A botlatókő ezért kerül az élők útjába. Nem azért, mert alkotója nem talált falat, talapzatot vagy vitrint. A Stolperstein neve is erről beszél: botlás. Persze nem feltétlenül a láb botlik meg benne. A tekintet botlik meg. Megyünk az utcán, nézzük a kirakatot, a telefonunkat, sietünk ebédelni, munkába, találkozóra – aztán egyszer csak ott van egy név. Egy születési év. Egy deportálási dátum. Egy tábor neve. Egy halál. Néhány másodpercre valaki, akit egy állam megpróbált kitörölni a világból, ismét jelen van ugyanabban az utcában.

És pontosan ezért egészen más a botlatókő, mint egy temetői emlékmű. A temetőbe mi megyünk el az emlékezethez. A botlatókőnél az emlékezet jön el hozzánk. Ez a különbség. A temető kijelölt hely. Belépünk, mert tudjuk, hogy ott halottak vannak. A város ezzel szemben az élők tere. A botlatókő pedig éppen azt mondja: ez az ember is az élők között volt. Nem „áldozatként” született. Gyerek volt, felnőtt lett, szeretett valakit, dolgozott, boszszankodott, bevásárolt, hazament. Aztán valakik úgy döntöttek, hogy többé nincs helye közöttük. Ezért különösen hátborzongató ötlet a botlatókövet a temetőbe száműzni. Mert ezzel éppen azt tesszük meg vele utólag, amit az üldözés logikája akart: eltávolítjuk az embert a város életéből.

Charlotte Knobloch felháborodása ezért érthető. Karin Prien pedig

politikus azt mondta: „Aki a botlatóköveket és a zsidó életre emlékeztető emlékhelyeket a közterületekről a temetőbe száműzi, az az élet helyett a halált helyezi előtérbe, és ezzel ismét láthatatlanná teszi a zsidó embereket.”

A müncheni zsidó közösség holokausztünlő elnöke megdöbbenéssel fogadta a döntést. Charlotte Knobloch azt mondta: megdöbbenő, hogy egy demokratikus párt odáig süllyedt, hogy támogatja az AfD szélsőségesének átlátszó manőverét.

A honlapunknak nyilatkozó dr. Grósz Andor azt mondta, hogy ami Szászországban a botlatókövekkel történt, már nem apró jel, hanem óriási botrány. A Mazsihisz elnöke szerint azok, akik a döntést meghozták, ezzel a lépéssel a második világhábo-

rú után újra azt üzenik az egész világnak, hogy a holokauszt idején meggyilkolt szászországi zsidók nem tartoztak Németországhoz.

– Az elhunyt áldozatok emlékének városon kívüli temetőbe helyezése bevett módszer volt a 20 század második felében a közösségi emlékezet nem kívánt mozzanatainak eltávolítására. Azzal, hogy eltűnik az egykori zsidó lakosság jelenlétét és városalakító tevékenységét bemutató emlékezet, a meggyilkolt zsidó lakosok emlékét alázzák meg és írják ki a helyi történelmi tudatból. A CDU egy olyan helyi önkormányzati döntésben vállalt ezzel aktív szerepet, ami végső soron damntatio memoriae, az emlékezet eltörlése – zárta nyilatkozatát dr. Grósz Andor.

pontosan fogalmazott, amikor azt mondta: aki a zsidó életre emlékeztető jeleket a közterületről a temetőbe száműzi, az az élet helyett a halált állítja előtérbe, és ismét láthatatlanná teszi a zsidó embereket. Mert ezek a kis rézlapok nem első-sorban a halál helyét jelölik. Az élet helyét jelölik. Azt a helyet, ahonnan valakit elvittek. És van még valami különösen szép a botlatókőben. Koszolódik. Rálépnek. Eső esik rá. Hó borítja. Kutyát sétáltatnak mellette.

Babakocsit tolnak át fölötté. A város tovább él körülötte. És időnként valaki lehajol, hogy elolvassa.

Gunter Demnig egyszerű emlékezeti gesztusa éppen ettől olyan erős: aki el akarja olvasni a nevet, annak meg kell hajolnia az áldozat előtt. Ennél méltóbb mozdulatot nehéz volna kitalálni.

Heidenau tehát új műemlékvédelmi alapelvvel gazdagította Európát: amit valaki megláthat, megérinthat vagy akár csak véletlenül megláthat, azt sürgősen el kell zárni az emberek elől. Az emlékezetet úgy lehet a legjobban megővni, ha elteszük onnan, ahol valaki esetleg találkozhatna vele. Még néhány ilyen óvintézkedés, és végre semmi sem fog emlékeztetni semmire.

Németországban kevesebb, Cserépfalun több botlatókő kell

A botlatókő különleges emlékhely. Nem egy alig látogatott múzeum falán van, nem egy emlékművön olvashatjuk az áldozatok nevét, hanem ott van előttünk az utcán, azon a helyen, ahol egykor egy ember élt – írja Tóth Péter, a dél-borsodi Cserépfalu és a Bükkalja zsidóságának emléket állító Élet Igazsága Alapítvány vezetője. Az újabb botlatókövek elhelyezéséhez az olvasók segítségét kéri.

A szászországi Heidenauban a CDU és az AfD által támogatott indítvány alapján a városi tanács úgy határozott, hogy a jövőben nem helyeznek el új Stolpersteine-t a közterületeken, hasonlókat, mint amelyeket két éve helyeztünk el Cserépfaluban, illetve Mezőkövesden.

A Heidenauban található öt meglévő botlatókő marad, de újabbakat már nem szeretnének. Az indoklás szerint többek között problémát jelent, hogy a járdába épített kövekre az emberek rálépnek.

Pedig éppen ez az egyik oka annak, hogy a botlatókő különleges emlékhely. Nem egy alig látogatott múzeum falán van, nem egy emlékművön olvashatjuk az áldozatok nevét, hanem ott van előttünk az utcán, azon a helyen, ahol egykor egy ember élt. A járókelő egyszerűen belebotlik egy névbe, egy születési dátumba és egy tragikus történetbe. És talán egy pillanatra megáll.

Cserépfalun két botlatókő már őrzi azoknak az embereknek az emlékét, akik egykor ennek a falunak a lakói voltak. Az Élet Igazsága Alapítvány azonban úgy gondolja, hogy ez még nem elég. Az alapítvány minimálisan további hét botlatókő elhelyezését tervezi, hogy azoknak a cserépfalusi zsidó embereknek is legyen személyes emlékezési helyük, akiknek nevét és történetét ma már csak a kutatás, a családi emlékezet őrizheti.

A tervek szerint az új botlatókövek a 2027-es Groszmann Lili Emlékséta alkalmával kerülhetnek a helyükre május 23-án.

Heidenauban most úgy gondolják, öt elég. Cserépfalun mi azt mondjuk: ha még vannak nevek, amelyeket vissza kell írni a falu emlékezetébe, akkor még nincs elég botlatókő.

Az új botlatókövek elhelyezését és a Groszmann Lili-kutatást a donably.com/etigazsaga linken lehet támogatni.

Groszmann Lili botlatókő Cserépfalun

Fotó: Tóth Péter

Újra van törzsasztala BIG-nek a Dunapark Kávéházban

Újraavatták **Benedek István Gábor (BIG)** író, újságíró törzsasztalát a Dunapark Kávéházban. A Pozsonyi úti vendéglátóhely huzamosabb ideig zárva volt felújítás miatt, ám a legendás intézmény nemrég ismét kinyitott, s természetesen kegyelettel adózott egykori törzsvendége előtt. Az ünnepségen közreműködött **Hegedűs D. Géza** Kossuth-díjas színművész.

Előljáróban **Kirschner Péter**, a Mazsike elnöke méltatta a Dunaparkot vezető **Nell Bélát**, aki – mint az elnök fogalmazott – sokat tesz azért, hogy a hajdan virágzó budapesti kávéházi kultúrát ismét élővé, elevenné, vonzóvá tegye.

Ugyanakkor számára nemcsak a kávéházi kultúra fontos – tette hozzá Kirschner Péter –, hanem a kulturális élet is a kávéházban. Ezért elévülhetetlen érdemei vannak abban, hogy a 2022-ben elhunyt BIG emléke megőrződjék e falak között.

A vendégeket – akik között ott volt BIG özvegye, **Benedekné Köves Hajnalka**, **Sommer Katalin** holokauszt túlélő és **dr. Schiffer János**, a NÜB elnöke – köszöntötte Nell Béla

is, aki hangsúlyozta: „Azt a kávéházi hagyományt szeretnénk továbbvinni, amelyben a gasztronómia, a kultúra és a közösség találkozik. Fontos, hogy mi kerül az asztalra, de még inkább fontos, hogy mi történik az asztal körül. Egy jó étkezés nemcsak a feltálat fogásokról szól, hanem a társasági életről is” – tette hozzá.

Tapasztalatai szerint a kávéházat maguk a vendégek teremtik meg, azok az emberek, akik újra és újra visszajönnek ide, s akik egy idő után már nem vendégek, hanem a hely részei, és BIG éppen ilyen volt. Az ő emléké leginkább egy törzsasztallal tudjuk megőrizni – mondta –, ahol találkozhatunk régi barátai-

val, új olvasóival, s ahol felidézhetik alakját.

A bensőséges ünnepségen Hegedűs D. Géza színművész beszélt BIG munkásságáról, majd a talán legismertebb regényéből, *A komlói Tóra* című művéből adott elő egy megragadó részletet.

A kávéház vezetése üzeni régi és új vendégeinek: ha betérnek a Dunaparkba, nyugodtan foglaljanak helyet BIG törzsasztalánál, és az ő szelleméhez méltón éljék azt a kávéházi kulturális életet, amelynek ő volt az egyik par excellence képviselője Budapesten. Az asztalán találnak egy QR-kódot is, amely a legfontosabb életrajzi adatokat tartalmazza.

Szenes Hanna-emléknap Jánosházán

Ünnepélyes keretek között, az egykori zsinagóga helyén (Berzsenyi út 42.) felállított emléktábla leleplezésével kezdődött meg az egész napos megemlékezés, amelyet Szenes Hanna születésének 105. és jánosházi származású édesanyja születésének 130. évfordulója alkalmából szerveztek meg.

Az eseményen jelen volt **Kiss András** polgármester; **Alexandra Zachari**, Izrael Állam nagykövethelyettese; **prof. dr. Grósz Andor**, a Mazsihisz elnöke; Szenes Hanna külföldön élő rokonai, köztük **dr. David Senesh** és felesége, **Ilana**; Szenes Hanna magyarországi családtagja, **Szenes Andrea**; **Csaba Yitzchak Markovics** kántor; a szombathelyi, a győri és más zsidó hitközségek elnökei, előljárói és tagjai; a környező települések polgármesterei, jegyzői és képviselői; a város egyházi vezetői; **Tallós Balázs**, a Magyar–Izraeli Baráti Társaság országos elnöke, **Stubenvoll András**, a soproni szervezet elnöke; továbbá jánosházi holokauszt túlélők leszármazottai – köztük **Hátszegi Gáborné Szűcs-Stern Julianna** –, valamint **Winkler Miksa** Raoul Wallenberg-díjjal elismert önkéntes koordinátor.

A megjelenteket köszöntve Kiss András hangsúlyozta a helyszín történelmi jelentőségét: az emléktábla a jánosházi zsinagóga helyét jelzi, amelyet az 1950-es évek végén lebontott az akkori tanács.

Prof. dr. Grósz Andor arra a megdöbbentő és fájdalmas adatra utalt, amely a jánosházi temető emléktábláján is olvasható – a zsidó közösség tragédiáját jelző 335 áldozatra. Ezzel kapcsolatban így fogalmazott: „Ez a szám nem statisztika. Ez a szám meggyilkolt családok, megtört életek, lélekig ható emberi sorsok száma. Ez a szám a Jánosháza szívéből kitépett közösség száma.”

A Mazsihisz elnöke a Szenes családról szólva kiemelte: „Önmagában a jelenlétiük élő bizonyíték arra, hogy a gyilkosok szándéka kudarcot vallott. Hogy a zsidó élet – Szenes Hanna tragikus sorsa, a vézskorszak félmillió magyar mártírja és a holokauszt hatmillió zsidó áldozata ellenére – tovább folytatódik.”

A hivatalos program részeként Alexandra Zachari is megosztotta gondolatait, beszédének zárasaként pedig felidézett egy nagyon személyes történetet. Elmondta, hogy az Izraeli Védelmi Erőknél ejtőernyős kiképzőként teljesített szolgálatot, így Szenes Hanna mindig része volt az ő történetüknek is: egyike volt azoknak a hősöknek, akik az ejtőernyőzést sokkal többé tették egy egyszerű katonai műveletnél – a bá-

torság, a küldetéstudat és az ismeretlenbe való elszánt ugrás szimbólumává emelték egy nagyobb cél érdekében. Kifejezte meghatottságát, amiért most Szenes Hanna emléke előtt tisztelegve állhat Magyarországon nagykövethelyettesként.

Az eseményen idézték Szenes Hanna örök érvényű gondolatát is, amely útmutatóként szolgált a megjelentek számára: „Aki embernek született, nem élhet másként: emberként.”

Az ünnepélyes felavatott emléktábla **Csiszár Zoltán** alkotása. A leleplezést követően Winkler Miksa

vezetésével elhangzott a Kádís, majd a résztvevők elhelyezték a kegyelet köveit és koszorúit.

A program a művelődési ház dísztermében folytatódott, ahol megnyitották a Szenes Hannának emléket állító kiállítást, majd az In Flore trió fellépését követően dr. David Senesh tartott előadást a Szenes családról.

A délután folyamán a zsidó temetőben zajló mártírmegemlékezés és egy különleges ejtőernyős emlékgurással zárult a Szenes Hanna-emléknap Jánosházán.

„Mert van ember, kinek fáradsága volt bölcsességgel, tudással és ügyességgel...” (Koh. 2/21)

Ma már senki sem hallott a Jakob D’espaniol nevű zsidóról, pedig amint kiderül a róla szóló „májszé”-ből, új korszakot nyitott a történelemben. 1492. március 31-én kiűzték a zsidókat Spanyolországból, hogy az ország katolikus egysége biztosítva legyen. I. Mánuel, Portugália királya rengeteg pénz ellenében befogadta őket, ám négy év múlva a zsidóknak el kellett hagyniuk Portugáliát is. Ekkor Uri Halévi rabbi felkereste Boel Jakobsz’n Bickert, Amszterdam polgármesterét, és felajánlotta, hogy befogadásuk esetén a zsidók gátat építenek, hogy a tenger többé ne tehessen kárt a városban. A polgármester elfogadta az ajánlatot, de mindössze tízezer zsidót fogadott be, és azok sem gyakorolhatták nyíltan vallásukat. A kiűzött zsidók többnyire Európában, Anatóliában és a Balkánon bujdosnak, megváltásuk csodájára várva. Ezzel kezdődik a „májszé” Jakob D’espaniolról.

II. Mehmed oszmán szultán minden vágya Konstantinápoly elfoglalása volt. A város azonban feltörhetetlen aranytojásnak bizonyult. Az Aranyzarv-öbölnél, az Eugeniosz-torony és a Galata között 1600 méter hosszú lánc volt kifeszítve, lehetetlenné téve, hogy az oszmánok hajóikkal bejussanak Konstantinápoly alá és ott a magyar Orbán mester hatalmas ágyúival rést üssenek a város védelmi falain. Már feladta volna tervét, amikor jelentették, hogy Jakob D’espaniol fontos ügyben meghallgatást kér. Ő a szultán elé kerülve, így szólt: „Fenséges padisah! Zöld félhold legfényesebb csillaga! Hatalmas Hünkárim! Népem szétszórva és elkülönülve bujdosik, miután a spanyolok királya kiűzte őket országából. Fogadd be őket, és meglátod, hasznodra lesznek. A té nagy! Ha tied Konstantinápoly, Velence virágzó kereskedelme a taljánok helyett néped kezébe kerül. Fogadd be népem, adj két évet, elegendő fát, és én olyan hajókat építek, amelyekkel túljutsz az Aranyszarv-öböl láncon. Fogadd be a zsidókat, és két év után tied a város, és vele a dicsőség. Ha amit mondok, nem valósul meg, üzd el népem és fejem vétekké! De ha most hallgatsz, akkor majd máshonnan érkezik a segítség és a megmenekülés a zsidók számára, de Konstantinápolyt nélkülüm be nem veheted.”

II. Mehmed belement az alkuba. Befogadta a hontalan zsidókat. Két év múlva a vadonatúj hajók behajóztak a súlyos lánc mögé. A szultán idegesen várta, hogy jutnak a lánc túloldalára. És akkor Jakob D’espaniol parancsára partra húzták, szétszedték a hajókat, majd a láncon túl újra összeszerelték. 1453. május 29-én a szultán elfoglalta Konstantinápolyt, véget vetve a bizánci birodalomnak és Velence kereskedelmi fölényének. Az ősrégi városból Isztambul néven új város született, és vele fordult a történelem kereke. Jakob D’espaniol hajóépítő mester neve – már ha ez volt igazi neve – ki tudja, miért, a történelem homályába veszett. Előbb is épített hajókat, köztük a La Gallega, a Pinta és a Santa Clara nevűeket. Ha nem lennének ismerősek, nos, egy Kolumbusz Kristóf nevű, zsidó származású hajós az Atlanti-óceán helyett a Csendes-óceánon ezekkel keresett rövidebb utat India elérésére.

Szerdócz J. Ervin főrabbi

Hetedik alkalommal járták végig Radnóti Miklós utolsó útját

Hetedik alkalommal rendezték meg a Radnóti Emlékmenetet, amely immár hagyományosan Győrt köti össze Abdával. A kétnapos program péntek este a Kazinczy Ferenc Gimnázium és Kollégiumban kezdődött, ahol **Fűzfa Balázs** irodalomtörténész tartott előadást *A szelídség retorikája és a Bori notesz – Radnótiról abdai szemmel* címmel. Az esten **Tóth Péter Lóránt** versvándor is közreműködött.

Az idei rendezvénynek aktualitást adott, hogy nyolcvan évvel ezelőtt, 1946 júniusában került elő az abdai tömegsírból a Radnóti Miklós utolsó verseit tartalmazó Bori notesz. A kis füzetben a költő 1944 júliusa és október 31. között, a bori munkaszolgálat idején írt tíz verse maradt fenn, írja tudósításában a *Kisalföld.hu*.

Ugyanazon az útvonalon

Az emlékmenet résztvevői a Kazinczy Ferenc Gimnázium előtt gyülekeztek, majd a köszöntők után 11 órakor indultak el Abda felé. A hat kilométeres útvonal nem véletlenül maradt változatlan az elmúlt hét évben.

– Nincs változtatás, hét éve ugyanazon az útvonalon haladunk, mert ez volt az erőltetett menet útvonala is 1944 novemberében – mondta **Pintér Ildikó**, a Kazinczy Ferenc Gimnázium és Kollégium főigazgató-helyettese, a rendezvény főszervezője. A résztvevők a gimnázium elől indultak, majd a győri határnál található Melocco Miklós-szobornál álltak meg, végül az abdai emlékhelyhez érkeztek.

A helyszínnek különleges szerepet kapnak az emlékezésben. Pintér Ildikó szerint az eredeti útvonal bejárása a fiatalok és a felnőttek számára is közelebb hozza az 1944 novemberében történeteket.

Nem csak Radnótiról szólt

A menet egyik fontos állomása a Melocco Miklós által készített Radnóti-szobor volt, ahol **Gál Dániel**, a Kazinczy Ferenc Gimnázium diákja mondott verset. Innen továbbindultak Abda felé, ahol délután kezdődött a megemlékezés.

Az abdai emlékhelyen jelen volt többek között **Szabó Zsolt**, Abda polgármestere, **Juhász Anna** irodalmár és kulturális menedzser, Fűzfa Balázs irodalomtörténész, **Buza Gábor** színész és rendező, Tóth Péter Lóránt versvándor, **János Márton** Radnóti-díjas versmondó, a helyi iskola diákjai, **Villányi Tibor**, a Győri Zsidó Hitközség elnöke és **Varga Balázs** plébános is.

Pintér Ildikó szerint a rendezvény célja az elmúlt hét évben nem változott: Radnóti emlékének megőrzése mellett szeretnék közelebb vinni a költő életét és utolsó napjait a fiatalokhoz.

– Szeretnénk megőrizni Radnóti emlékét, közelebb hozni a gyerekekhez ezt a tragikus néhány napot, amely az élete utolsó időszaka volt, és amely Győrhöz és Abdához kötődik. A költészetet is közelebb szeretnénk vinni hozzájuk azzal, hogy az eredeti útvonalon haladunk, az utolsó versek és emlékbeszédek hangzanak el, és próbáljuk felidézni az eseményeket ott, ahol történtek – fogalmazott.

Több százan kapcsolódtak be

A kezdeményezés története 2019-ig nyúlik vissza. Tóth Péter Lóránt Radnóti-díjas versvándor ekkor járta végig Radnóti és munkaszolgálatos társai útját Borból Abdáig. A győri diákok a Zrínyi utcai kórháznál, majd a Kazinczy gimnáziumnál várták a versvándort, ekkor született meg az ötlet a közös emlékmenet megszervezésére. Az első rendezvényt 2020-ban tartották meg.

A kezdeményezés azóta országos érdeklődésre tett szert. Az eseményre minden évben az ország több pontjáról érkeznek diákok, pedagógusok és Radnóti életműve iránt érdeklődők.

– Minden több száz résztvevője van ezeknek a meneteknek. A győriek viszonylag kevesen szoktak lenni, de idén már több iskola is jelentkezett, és a felnőtteket is vártuk. A város felnőtt közönségét is szeretnénk volna megszólítani – mondta Pintér Ildikó.

A béke üzenetét is továbbviszik

A Kazinczy Ferenc Gimnázium és Kollégium hetedik éve ad otthont a rendezvénynek. **Gecsei Kolos** főigazgató szerint az emlékmenetnek nemcsak irodalmi, hanem komoly pedagógiai és emberi jelentősége is van.

– Végigjárni, újraélni azokat az eseményeket és ezáltal emlékezni tulajdonképpen minden ember alapvető kötelessége – fogalmazott.

A főigazgató szerint az emlékezés egyik legfontosabb célja, hogy a múlt tragédiái ne ismétlődjenek meg.

– Alapvető kötelességünk, hogy ezeket a borzalmakat valahogy elkerülje a közeljövőben az emberiség. Ha pedig egy kicsit hozzá tudunk járulni egy békésebb, elfogadóbb világhoz, akkor azt hiszem, a rendezvény eléri a célját – tette hozzá Gecsei Kolos.

Pintér Ildikó ugyancsak a fiatalok megszólítását tartja az egyik legfontosabb feladatnak. Mint mondta, a költő történetén keresztül a háború, a kirekesztés és a gyűlölet következményeiről is lehet beszélni.

– A távolabbi cél az, hogy a gyerekek megismerjék a háború borzalmait, a kirekesztés és a gyűlölet következményeit. Ha már a mi generációnknak nem sikerült végképp békét teremteni a világban, talán nekik majd sikerülni fog – fogalmazott.

A költő emléke és a Bori notesz állt a középpontban a VII. Radnóti Emlékmeneten
Fotó: Krizsán Csaba

Kinek az ügye?

A botlatókövek jogi státusza Magyarországon

A szemünk akad meg rajta: a járda síkjába illesztett betonkockán kézzel felíratozott sárgaréz lap csillan. Nem botlunk meg benne; a tekintetünk, majd a gondolatunk áll meg. A felírat többnyire ugyanúgy kezdődik: „Itt lakott”. Ezután egy név, egy születési év, majd az üldöztetés, a deportálás vagy a halál néhány adata következik. Dr. Samu-Takáts Annamária alábbi cikke a *Szombatban* a szerző saját álláspontját tükrözi.

A Stolpersteine művészeti koncepcióját Gunter Demnig német képzőművész 1992–1993-ban dolgozta ki. Európa 31 országában már több mint százezer követ helyeztek el, a projektet joggal nevezik a világ legnagyobb decentralizált emlékművének. Decentralizált, mert nem egyetlen kijelölt helyen emlékeztet a nemzetiszocializmus üldözötteire, hanem ott, ahol egykor éltek. A főszabály szerint minden kő az áldozat utolsó szabadon választott lakóhelye előtt kap helyet. Magyarországon 2007 óta helyeznek el botlatóköveket; számuk 2026 végére várhatóan eléri a kilencszázat.

A botlatókő mérete kicsi, a létrehozásához szükséges munka azonban nem az. Fel kell kutatni és ellenőrizni kell az áldozat adatait, meg kell találni a pontos helyszínt, be kell szerezni a szükséges hozzájárulásokat, egyeztetni kell a közterület tulajdonosával vagy kezelőjével és a németországi alapítvánnyal, végül meg kell szervezni a beépítést és a megemlékezést. Magyarországon ennek a munkának a jelentős részét civil szervezetek, mindenekelőtt a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület végzik. A kövek és a szervezetek költségeinek számottevő része magánadományokból és időszakos támogatásokból származik.

Mit lát ebből a jog?

A botlatókőnek nincs önálló, kifejezetten rá szabott jogi státusza Magyarországon. Ebből nem az következik, hogy jogon kívül áll, hanem az, hogy több jogterület szabályai egyszerre vonatkozhatnak rá. Polgári jogi, önkormányzati vagyonjogi, közútkezelési, közterület-használati, településüzemeltetési, örökségvédelmi, szerzői jogi és – eltulajdonítás vagy megrongálás esetén – szabálysértési, illetve büntetőjogi kérdések merülhetnek fel. Ez a széttagoltság azonban nem ad választ arra, hogy ki köteles a követ nyilvántartani, megővni, felújítások megőrizni, majd visszahelyezni, és ki viseli mindennek a költségét.

Ingó dologból a járda része

A beépítés előtt a botlatókő birtokba vehető testi tárgy, vagyis ingó dolog. Tulajdonosa az alkotó, a megrendelő vagy – a szerződéses konstrukciótól függően – más személy vagy szervezet lehet. Emellett a kő a szerzői jogi védelem alatt álló Stolpersteine művészeti projekt része.

A beépítéssel a dologi jogi helyzet megváltozhat. A Polgári Törvénykönyv 5:15. §-a szerint a tulajdonjog kiterjed mindarra, ami a dologgal úgy egyesül tartósan, hogy az elválasztással a dolog vagy az elválasztott rész elpusztulna, illetve értéke vagy használhatósága számottevően csökkenne. Egy szabályszerűen a burkolatba épített botlatókőnél ezért komolyan felmerül az alkotórészi minősítés. Ez azonban nem pusztán a kő elnevezéséből vagy emlékezeti funkciójából következik: számít a beépítés módja, a burkolat tulajdoni helyzete, valamint az engedély és az esetleges megállapodás tartalma is.

Jogilag nem védhető tehát az az egyszerűsítés, hogy a kő minden esetben és automatikusan önkormányzati tulajdonná válik. Pontosabb azt mondani, hogy a járdabur-

kolat alkotórészeként a fődolog tulajdonjogi sorsát követheti, illetve az elhelyezés feltételeként kifejezett tulajdonátörházás is történhet. Maga a nemzetközi projekt az elhelyezett követ a településnek adott ajándékként értelmezi. Magyarországon azonban az egyedi engedély vagy megállapodás vizsgálata nem hagyható el.

Közügyon, de nem automatikus emlékeztetvédelem

Ha a járda önkormányzati tulajdonban álló helyi közút, tér, park vagy közkert része, a nemzeti vagyonról szóló törvény szabályai is irányadók. Az ilyen vagyonelemek az önkormányzat kizárólagos tulajdonába, egyben a forgalomképtelen törzsvagyon körébe tartozhatnak. Amennyiben a botlatókő alkotórészként beépül ebbe a burkolatba, jogi sorsa sem választható el tetszőlegesen a közvagyonétól.

A közvagyon minőség mégsem jelent automatikus emlékeztetvédelmet. Nem hoz létre országos nyilvántartást, nem rendezi a tisztítás, a pótlás és a helyreállítás rendjét, nem ír elő értesítési kötelezettséget burkolatbontás előtt, és nem jelöli ki a költségviselőt. A kő fizikailag a járda része lehet, miközben történeti és emlékezeti jelentése kívül marad a járdafenntartás szokásos műszaki logikáján.

Közügy-e a botlatókő?

A válaszom egyértelműen igen. A kezdeményezés rendszerint családoktól, helyi közösségektől vagy civil szervezetektől indul. A kutatás, az adatellenőrzés és sokszor a finanszírozás is személyes, alulról szerveződő folyamat. A kezdeményezés tehát magánügyből indulhat, de a köztérre kerüléssel végképp megszűnik annak lenni: közüggé válik. Egy normális, saját történelmi felelősségét komolyan vevő társadalomban nem is lehetne más, csak közügy.

Ennek jogi alapja is világos. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló törvény a helyi közügyek és helyben biztosítható közfeladatok között nevesíti a helyi közutak, közparkok és egyéb közterületek kialakítását és fenntartását, továbbá a kulturális örökség helyi védelmét és a helyi közművelődési tevékenység támogatását. A botlatókő mindkét területet érinti: egyszerre része a közterületnek és a helyi történeti emlékezetnek.

Ebből ugyanakkor nem következik, hogy a hatályos törvény már ma kifejezett kötelezettséggé vált az önkormányzatra telepítené minden botlatókő tisztítását vagy pótlását. Éppen ez a szabályozási hiány. A közérdekű cél és az általános önkormányzati feladat azonosítható, a konkrét feladat-, felelősség- és finanszírozási rend azonban hiányzik.

Örökségvédelmi és büntetőjogi rés

A botlatókő nem válik automatikusan műemlékké, nemzeti emlékhellyé vagy védetté nyilvánított kulturális jószággá (*sic!*). A kulturális örökség védelméről szóló törvény szerint a kulturális örökség védelme közérdek, amely az állami és önkormányzati szervek, a civil szervezetek és az állampolgárok együttműködését is megköveteli. Ez az alapvetően fontos, de önmagában nem teremti a botlatókővek számára egyedi hatósági védettséget vagy külön állagvédelmi kötelezettséget.

Ugyanez látszik rongálás esetén. A más tulajdonában álló kő eltulajdonítása vagy megrongálása a hatályos vagyon elleni szabályok alapján elbírálgatható, de a minősítés függ a tulajdoni helyzettől, az okozott kár értékétől és az elkövetés módjától. A

ban ezek a feladatok rendszerint ismét a civil szervezetre hárulnak, miközben a közterület tulajdonosa vagy kezelője arra hivatkozhat, hogy nincs erre külön előírás.

Nem elegendő ezért azt javasolni, hogy a felek minden kihelyezéskor külön megállapodásban rendezzék a kérdéseket. Az egyedi megállapodás hasznos lehet, de nem helyettesítheti a jogszabályi minimumot, és nem szolgálhat arra, hogy valamennyi költséget és kockázatot a kezdeményezőre hárítsák. A már elhelyezett több száz kő jelentős része ráadásul korábbi, egymástól eltérő engedélyek alapján került a járdába; ezek sorsát sem lehet kizárólag jövőbeli szerződésekre bízni.

Milyen szabályozásra lenne szükség?

Nem feltétlenül önálló, nagy terjedelmű törvényre. Jogilag rendezett megoldást jelenthetne egy célzott törvényt módosítás, amely meghatározza a botlatókő fogalmát, a közterületi elhelyezés alapvető feltételeit és a felelősségi minimumot, majd kifejezett felhatalmazás alapján végrehajtási rendelet rendezhetné a részletszabályokat. A helyi önkormányzat településképi és közlekedésbiztonsági mérlegelési jogköre megmaradhatna, de országosan egységesnek kellene lennie annak, milyen hozzájárulások szükségesek, mely szerv jár el, milyen dokumentumokat kérhet, és mennyi idő alatt kell döntést hoznia.

Szükség van egységes országos nyilvántartásra is. Ennek tartalmaznia kellene az áldozat ellenőrzött adatait, a felírat pontos szövegét, a helyszínt és a koordinátákat, az elhelyezés idejét, az engedélyező és kezelő szervet, valamint minden át-helyezés és helyreállítás dokumentációját. Nem közhiteles nyilvántartásra van szükség, mert a kövekhez kapcsolódó adatokhoz nem kell a közhitelesség dologi jogi hatását tár-

sítani; hiteles, egységesen vezetett és nyilvánosan hozzáférhető adatbázisra viszont igen. A Magyar Zsidó Kulturális Egyesület már létrehozott egy nyilvános magyarországi térképet, tehát nem a nulláról kell indulni. Az állami intézményi elismerés, a rendszeres adatátadás és a fenntartható finanszírozás hiányzik.

A fenntartási rendnek világosan el kell választania a feladatokat. A közterület tulajdonosa vagy kezelője feleljen a közlekedésbiztonságért, a saját munkálatai előtti értesítésért, a kő szakzerű kiemeléséért, megőrzéséért és visszahelyezéséért. A rongálás utáni pótlásra, a nyilvántartásra és a koordinációra pedig kiszámítható állami vagy önkormányzati forrást kell rendelni. A finanszírozás nem szűkíthető a betonkocka és a sárgaréz lap árára: része a kutatás, az engedélyezés, a kapcsolattartás, a műszaki beépítés, az adatbázis fenntartása és a helyreállítás, továbbá annak a civil szervezetnek a minimális működési költsége is, amely ezt a feladatot folyamatosan ellátja.

Nem magánügy

A botlatókő személyes névvel kezdődik: „Itt lakott”. A kezdeményezés lehet családi vagy civil, de a köztérre helyezett kő már nem magánügy, hanem közügy: közterületen a közösség történetéről beszél, és a közvagyon rendjébe illeszkedik. Az állam és az önkormányzat szerepe ezért nem érhet véget az engedély kiadásával.

A botlatókő ma fizikailag beépül a járdába, miközben a megőrzéséért viselt felelősség jogilag sehová sem épül be. A szabályozásnak nem a civil emlékeztetést kell kisajátítania, hanem azt kell biztosítani, hogy a személyes kezdeményezés ne maradjon magára attól a pillanattól kezdve, hogy a név közterületre kerül.

(A szerző ügyvédjelölt, a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület koordinátora.)

A Központi Statisztikai Hivatal vállalkozásdemográfiai adatai alapján Magyarországon a „valódi új vállalkozások” (azaz nem jogutóddal létrejövők és az előző két évben nem működők) körében a túlélési arányok jellemzően így alakulnak:

1 éves túlélés: kb. 70–75%

2 éves túlélés: kb. 50%

5 éves túlélés: kb. 30%

A magyar vállalkozások jelentős része mikro- vagy kisvállalkozás (929 ezer működő vállalkozásból 928 ezer KKV), amelyeknél a piaci belépés és kilépés dinamikusabb. A legkockázatosabb időszak az első 1-2 év, amikor a vállalkozások nagy része nem éri el a stabil árbevételi és működési szintet.

Minden cégbezárást hosszabb ideje tartó veszteséges működés előz meg, és a megszüntetés is jelentős költségekkel, nehéz emberi következményekkel jár.

Ez a kedvezőtlen helyzet arra az egyértelmű okra vezethető vissza, hogy a vállalkozás beindítása előtt a tulajdonosok nem tervezik meg kellő szakértelemmel a jövőt, elképzeléseiket érzelmi alapokon, átgondolatlanul fogalmazzák meg, nincs is kedvük szembenézni a várható kockázatokkal és nehézségekkel.

Pedig a stratégiai tervezés, a jövőkép gondos megfogalmazása nem ördögös feladat. A HOTAN Vállalkozás nagy gyakorlattal, eredményes referenciákkal rendelkezik ezen a téren. A tervezést gyorsan, egyszerűen, a tulajdonosok és a vezetők aktív bevonásával, rendkívül kedvező díjazásért vállaljuk. Várjuk az érdeklődőket.

**Az első beszélgetés díjmentes.
honig.peter.hotan@gmail.com
+36-20-972-9858
www.hotan.hu**

A jobb haszbara nem fog megmenteni minket

Uri Pilichowski rabbi posztjának fordítása a *Kol Israel* portálon.

Tizenkilenc éves voltam, amikor apámmal elvittük a rabbimat, Sinai Adler rabbit a washingtoni United States Holocaust Memorial Museumba, mert a rabbi túlélő volt, és nem akarta elhinni, hogy az amerikai kormány egy olyan állandó kiállítás tart fenn, amelyben elismeri: megakadályozhatta volna Auschwitz gépezetének működését, mégsem tette. Saját szemével kellett látnia ezt a beismerést. A kiállításon ott volt a Hadügyminisztérium levele, amely megindokolta, miért döntöttek úgy, hogy nem bombázzák a vasútvonalakat, valamint egy amerikai bombázóról készített felderítő fénykép a táborról. A fénykép tizenhét nappal azután készült, hogy Adler rabbit a kapun keresztül behurcolták.

Amikor kijöttünk, apám megpróbálta vigasztalni őt. A folyosók tele voltak iskolai csoportokkal, és a gyerekek többsége nem zsidó volt. Apám ezt annak bizonyítékaént értelmezte, hogy a világ tanult valamit, és a következő nemzedék nem fogja megismételni a bűnt. Adler rabbi azt válaszolta, ezek a gyerekek csak azért jönnek, hogy tanulmányozzák a hibákat és megtanulják, hogyan kell legközelebb jobban csinálni.

Évekkel később egy izraeli tanházban az egyik diák odament hozzám, és szólt neki, hogy német látogatók állnak a terem végében. Azt mondták, azért jöttek, hogy lássák a zsidó álm csodáját. A diákok azzal érveltek, hogy ezek a németek még nem is

éltek a háború idején, és hat évtized telt el azóta. Adler rabbi eltávolíttatta őket az intézmény területéről.

Ezt a két jelenetet ha akarod, el lehet intézni azzal, hogy trauma. Adler rabbi azonban figyelmes olvasó és fegyelmezett gondolkodó volt, és következtetései nem a sokkhatásból fakadtak. Újra és újra visszatért a talmudi tanításhoz, miszerint Ézsau gyűlöli Jákobot. Ezt a mondatot működési alapelveként kezelte. A nem zsidók üldözni fogják a zsidókat, és az a zsidó, aki ezt elfelejti, felkészületlen a történelem hétköznapi működésére.

Évek óta ugyanazt a panaszt hallom Izraellel kapcsolatban. Bárcsak az ország világosabban magyarázná el önmagát; bárcsak hatékonyabb lenne a sajtó- és kommunikációs gépezete, akkor a világ megadná neki az ártatlanság jóhiszemű feltételezését, sőt talán valódi támogatást is – különösen az október 7-i méészárlás után. Az ennek alátámasztására felhozott bizonyíték az a hosszú időszak, amikor Izrael a Nyugat támogatását élvezte fennállásának első hét évtizedében. Voltak törések ebben a mintában. Eisenhower 1956-ban megfenyegette Izraelt a szuezi hadjárat miatt. Franciaország a hatnapos háború előestéjén fegyverembargót vezetett be. Bojkott-kampányok indultak egyetemeken és szakszervezetekben. Mégis, nagyjából három évvel ezelőttig a Nyugat mint blokk inkább partnerként, mint vádlottként tekintett Izraelre.

Az a remény, hogy a jobb PR majd visszaállítja ezt a légkört, félreértelmezi a történelmi tapasztalatot. Adler rabbinak és a bölcseknek igazuk volt abban, hogy milyen talaj van a lábunk alatt. Az antiszemitizmus az az alaphelyzet, amelyre számíthatunk. A támogatás a kivétel. Egy elterjedt elmélet szerint az első évtizedek jóindulata a holokauszt utóhatása volt: akkor még a kifinomult antiszemiták is megértették, hogy Európa túl messzire ment, és a nyílt megsemmisítés kínossá vált. Ez az utóhatás azonban soha nem szüntette meg a kettős mércét. A barátok továbbra is olyan szabályokat alkalmaztak Jeruzsálemre, amelyeket saját magukra nem alkalmaztak volna. Az ellenségeség elszigetelt gócai a régebbi mintázat felszínre törései voltak a tiszteltetűd felszín alatt. A tisztelet elenyészett. A holokauszt-túlélők által kiváltott pozitív hatás véget ért. Az alaphelyzetként jelen lévő antiszemitizmus visszatért. Vitatkozhatunk arról, mikor halványult el ez a hatás. Az azonban, hogy véget ért, ma már nem vitatható.

Az evangéliumi keresztények Izraelnek nyújtott támogatása az a nagy kivétel, amely továbbra is fennáll, és amely elsősorban teológiájukból fakad, nem pedig abból, hogy hirtelen rokonszenvenni kezdtek volna a zsidó hatalommal. Más segítség egy-egyre érkezett erkölcsi és stratégiai megfontolásokból. Kennedy engedélyezte a fegyvereladásokat. Henry Jackson a Szovjetunióknak nyújtott segélyeket összekötötte azon zsidók

szabadon bocsátásával, akik el akarták hagyni az országot. Nixon elrendelte azt a légi szállítást, amely életben tartotta Izraelt a jom kippuri háborúban. Ezek a tettek számítanak, és hálával kell rájuk emlékezni. De nem írják át a hosszabb távú mintázatot. Nem minden nem zsidó gyűlöl minket mindig, de a legtöbb nem zsidó az idő nagy részében gyűlölni fog minket. A történelem makacsul ezt mutatja, hiába találja ezt a mondatot szélsőségesnek bárki.

A cionizmus azért kezdődött, mert ez a mintázat nem akart eltűnni. Két-ezer éven át zsidók milliói úgy viselkedtek el a gyűlöletet és a száműzetést, mint az élet állandó feltételét, és arra vártak, hogy a nem zsidók könyörölésesek lesznek majd irántuk. A korai cionisták először az emancipációban és a felvilágosodásban bíztak, hogy kívülről rendezik a zsidóság helyzetét. Amikor ez a megoldás kudarcot vallott, arra a következtetésre jutottak, hogy a zsidó népek saját államra van szüksége: egy helyre, amely megvédi az üldöztetéstől, lehetővé teszi számára, hogy teljes képességeivel dolgozzon, és sokak számára helyreállítja a szentséggel teli életet a saját földjén.

Adler rabbi dolgozószobájában, szemmagasságban, ott volt egy Misna-sorozat, amelyet szívesen levett a polcra a vendégeknek. A köteteket 1936-ban nyomatták Berlinben, három évvel azután, hogy Hitler hatalomra került, és három évvel az első tömeges gyilkosságok előtt. A kiadó bevezetőt írt hozzájuk, amely megpróbálta megmagyarázni és elhárítani a Misna azon figyelmeztetéseit, amelyek a nem zsidókba vetett bizalommal kapcsolatban fogalmazódtak meg. A bevezető szerint ezek a törvények egy olyan ősi világhoz tartoztak, amelyben a pogányok gyűlöltek a zsidókat. A jelenkor német nem zsidója azonban a civilizáció által valaha létrehozott legkifinomultabb ember volt.

A zsidók megbízhattak benne, és nem volt szükségük a régi gyanakvásra. A könyvek még mindig ott voltak a polcon, amikor a kifinomult emberek elkezdtek azt a munkát, amelyről a bevezető kijelentette, hogy lehetetlen.

Az a hit, hogy a zsidók rá tudják beszélni a nemzeteket a tartós barátságra, kétezer év tapasztalatát közönségkapcsolati problémává silányítja. A „Soha többé” nem azért született, hogy egy jobb sajtóirodát finanszírozzon. Arra szolgált, hogy emlékeztesse a zsidókat, mi történik akkor, amikor túlélésüket olyan emberek jóindulatára bízzák, akik már megmutatták ennek a jóindulatnak a határait.

A múzeumi fénykép, a terem végében álló német látogatók és az 1936-os berlini Misna ugyanahhoz az érveléshez tartoznak. Ismerd meg az alaphelyzetet. Úgy építkezz, mint ha a kivétel nem tartana örökké. Az államot elég erősnek kell megőriznünk ahhoz, hogy a nem zsidók fejlődő technikája soha ne kapjon laboratóriumot.

Programajánlat

Október

Spinoza Színház

(1074 Budapest, Dob u. 15.)

Október 13. (kedd) 19 óra: Gábor György: Talmud, Tóra... – előadás
Október 14. (szerda) 19 óra: Albina – A nő a Nobel-díj mögött – monodráma

Október 15. (csütörtök) 19 óra: Én, ZsaZsa – monodráma
Október 17. (szombat) 19 óra: Darvas Szilárd – humor
Október 18. (vasárnap) 15 óra: Zsidószerecske – némafilm
Október 19. (hétfő) 19 óra: Írd újra, Shakespeare! – monodráma
Október 20. (kedd) 19 óra: Bélyeges sereg 6. rész – film – premier
Október 21. (szerda) 19 óra: Barbra Streisand – életrajzi játék
Október 22. (csütörtök) 19 óra: Goldberger, a textilkirály – dráma

PIRNÁK SIMON

A sors és a tudomány útján

Kutatómunka dr. Róth Ernő főrabbiról

A Mazsihisz – OR-ZSE – Goldziher Intézet 2025/2026. évi tudományos pályázatának különdíjasa

Hogyan maradhat meg egy ember identitása akkor is, amikor elveszíti hazáját, közösségét és szinte mindezt? Díjazott tanulmányomban erre a kérdésre kerestem a választ dr. Róth Ernő főrabbi életútján keresztül. Kutatásom célja az volt, hogy bemutassam azt a tudóst és vallási vezetőt, aki a 20. század történelmi tragédiái közepette is a tudást és az emberi méltóságot tekintette a legfontosabb értékeknek.

Róth Ernő 1908-ban született Szerecsen, majd Budapesten, az Országos Rabbiképző Intézetben folytatta tanulmányait. A rabbiképző különleges képzési rendszere egyszerre követte meg a hagyományos rabbinikus műveltséget és az egyetemi tudományos felkészültséget. Ennek eredményeként Róth nemcsak rabbi, hanem történész-filológussá is vált. Doktori kutatásában a középkori magyarországi zsidóság mindennapi életét vizsgálta a rabbinikus válaszevelek, az úgynevezett responzumok alapján, amelyek fontos társadalomtörténeti forrásoknak bizonyultak.

1936-ban Kaposvár rabbijává választották, ahol a közösség vallási vezetőjeként és oktatóként is meghatározó szerepet töltött be. Életét azonban kettétörte a holokauszt. Munkaszolgálat, Auschwitz és Bergen-Belsen következett, ahol túlélőként megtapasztalta az emberi szenvedés legszélsőséges formáit. A visszaemlékezések szerint még a koncentrációs táborban is imákkal, tanítással és közös emlékezéssel igyekezett reményt adni sorstársainak.

A háború után Róth részt vett a magyarországi zsidó intézményrendszer újjászervezésében, majd az Országos Rabbiképző Intézet rektora lett. Kutatásom egyik központi megállapítása, hogy 1956-os emigrációja

nem pusztán személyes döntés vagy karrierlépés volt, hanem erkölcsi állásfoglalás. A Rákosi-korszak valóságellenes politikája, a koholt cionista perek és a tudományos szabadság korlátozása olyan légkört teremtett, amelyben egyre nehezebbé vált a független rabbinikus és tudományos munka.

Nyugat-Németországban új fejezet kezdődött az életében: Hessen tartomány főrabbi lett, valamint a frankfurti Goethe Egyetemen oktatott. Tudományos munkásságának kiemelkedő területe volt a héber kódex-törédek kutatása. A Sopronban előkerült középkori kéziratok feldolgozásával nemzetközi hírnevet szerzett, később pedig a híres Wormsi Machzor megőrzésében és tudományos vizsgálatában is jelentős szerepet vállalt. Munkája hozzájárult ahhoz, hogy az európai zsidó kulturális örökség számos értékes emléke fennmaradjon az utókor számára.

Számomra Róth Ernő története elsősorban nem a veszteségekről szól, hanem a kitartásról. Életútja azt bizonyítja, hogy a tudás valóban „hordozható haza”: olyan szellemi örökség, amelyet sem diktatúrák, sem határok, sem üldöztetések nem tudnak elvenni. Kutatásommal ezt a kivételes életművet szerettem volna közelebb hozni a mai olvasókhoz, és megmutatni, hogy Róth Ernő nemcsak jelentős főrabbi és tudós volt, hanem a magyar zsidó szellemiség egyik legfontosabb nemzetközi képviselője is.

Pirnák Simon a Sárospataki Református Hittudományi Egyetem szociális munka szakos hallgatója. A Bodrogkeresztúri Zsidó Hitközség munkatársa, kutatásainak előterében az északkelet-magyarországi zsidó történelem és kultúra áll.

Tíz év klezmer

A Samaria Klezmer Band története 2016-ban kezdődött Somorján, amikor **Varsányi György** és **Lubomír Kompauer** életre hívták a zenekart. Azóta tíz év telt el – tíz év koncerttel, találkozásokkal, utazásokkal, változásokkal és rengeteg közös élménnyel. Az együttes ez idő alatt fokozatosan megtalálta saját hangját és zenei karakterét.

A Samaria Klezmer Band számára a klezmer nem csupán egy zenei műfaj. Olyan örökség, amelyben történetek, érzelmek, emlékek és kultúrák találkoznak. A hagyományos dallamokat saját zenei gondolkodásmódjukon keresztül szolgáltatták meg, teret adva az improvizációnak, a különböző zenei hatásoknak és az egyéni előadói jelenlétnek, olvastuk a *Műzsak.sk* portálon.

Repertoárjukban jiddis, héber, izraeli és szefárd dallamok egyaránt helyet kapnak. A megszokott kereteket azonban gyakran új ritmusokkal, hangszerelekkel és személyes zenei ötletekkel formálják tovább.

Az elmúlt évtized során a zenekar számos koncerten és fesztiválon lépett színpadra Szlovákiában és külföldön. Zenéjükkel többek között Magyarország, Ausztria és Csehország közönségéhez is eljutottak.

2023-ban jelent meg első albumuk, a *Samaria Klezmer Band Vol. 1.*, majd 2025 decemberében követte második lemezük, a *Samaria Klezmer Band Vol. 2.*

A Samaria Klezmer Band jelenlegi felállításában különböző zenei utak és tapasztalatok találkoznak:

Janik Michnya Júlia – ének
Varsányi Ildikó – hegedű
Kollárik Barnabás – klarinét
Aca Gvozdic – harmonika
Varsányi Gyuri – ütőhangszerek, cajon, darbuka, stage piano

korábbi tagok: Lubomír Kompauer, Özvald Péter, Lelkes Tibor

Tíz év után is ugyanaz a kérdés vezeti őket: hogyan lehet egy régi dallamot úgy megszólaltatni, hogy az ma is hasson az emberekre. A válasz a folyamatos keresésben rejlik. Megőrizni azt, ami érték, miközben új utaknak is teret adni. Mert a hagyomány nem attól marad velünk, hogy változatlanul őrizzük, hanem attól, hogy újra és újra megszólaltatjuk. És ebben a tíz évben nemcsak a zenekar története íródott. A közönség is a történet részévé vált.

NAPTÁR

Október 23., péntek	Hesván 12.	Gyertyagyújtás: 5.24
Október 24., szombat	Hesván 13.	Szombat kimenetele: 6.27
Október 30., péntek	Hesván 19.	Gyertyagyújtás: 4.14
Október 31., szombat	Hesván 20.	Szombat kimenetele: 5.16

APRÓ- HIRDETÉS

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Nercet, rókát, mindenfajta szőrmebundát, teljes ruhanemű-hagyatékot, kiegészítőket, ékszereket vásárolok. 0620/229-0986.

ÚJ ÉLET

Kiadó: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
(székhelye: 1075 Budapest, Síp utca 12.)
Kiadásért felelős személy: Károlyi K. László
Szerkesztésért felelős személy:

Kardos Péter

1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: +36-1-413-5537,
+36-1-322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: **Kardos Péter**

Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 9600 Ft

Külföldre 13.600 Ft/év

USA és Izrael: 15.000 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

PrimeRate Zrt.

ISSN 0133-1353

Az elfeledett üvegnegatívoktól az ortodox zsinagóga bimatáblájáig

Szemtől szemben a szombathelyi zsidósággal

Fotó: Kardos Tamás

A szombathelyi zsidóság története a Csányi5-ben

Különleges és meghitt hangulatú eseménynek adott otthont nemrég a Csányi5 Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár. A *Merre tovább, vidéki zsidóság?* programsorozat, valamint a Judafest részeként a szombathelyi hitközség kapott lehetőséget a bemutatkozásra.

Az eseményre szép számmal érkeztek érdeklődők: az egykori tipikus pesti bérházból átalakított előadóteret megtöltötték a fővárosi hittestvérek, az elszármazott szombathelyiek, valamint a Vas megyéből kifejezetten e napra Budapestre utazó népes közösség tagjai.

A kiállítás megnyitó nem csupán egy tárlat bemutatása volt, hanem a vidéki zsidó gyökerek, a kollektív emlékezet és a mai, pulzáló közösségi élet ünnepe.

Szombathely mindig intellektuális pluszt tudott nyújtani

A rendezvényt a programsorozat megálmodója, **Heisler András**, az Erzsébetvárosi Zsidó Örökségért Alapítvány elnöke nyitotta meg. Beszédében személyes élményeit idézte fel arról az időszakról, amikor végigjárta az ország vidéki hitközségeit:

„Talán leggyakrabban Szombathelyre mentem, mert Szombathely az mindig egy olyan intellektuális pluszt tudott nyújtani számomra is, és aztán a közönségnek is, ami egészen különleges volt.”

Heisler András megemlékezett a vészkorszak szombathelyi pusztításáról – felidézve, hogy a mintegy 3600 deportáltból 600 gyermek volt, ami szinte teljesen felmorzsolta a helyi közösséget. Ugyanakkor hangsúlyozta: a jelenlévők sorai láttán egyértelmű, hogy ma egy élő, kultúráját és hitéletét aktívan ápoló szombathelyi zsidóságról beszélhetünk. Felelevenítette a legendás Spiegler Elemér bácsi emlékét is, aki a kile összetartó erejének szimbóluma volt.

Egy pincében talált kincstől a híres elszármazottakig

Sugár Judit, a szombathelyi hitközség elnöke beszédében feltárta a kiállítás megszületésének háttértörténetét és a bemutatott tárgyi anyag sokrétűségét. Kiemelte, hogy a tárlat a vasi megyeszékhelyről elszármazott híres zsidó személyiségeknek – mint Wilhelm Lujza Izraelben elismert festőművész vagy a nemzetközi hírű fotós testvérpár, Reismann János és Reismann Marian – is emléket állít.

Az elnök egy különleges, nemrégiben történt felfedezésről is beszámolt:

„Néhány hónappal ezelőtt felfedeztünk egy csodálatos tárgyat a pincénkben, amiről nem tudtuk, hogy micsoda. Kiderült, hogy az egykori ortodox zsinagóga bimatáblája. Leromlott állapotban találtuk meg, de **Hesztera Aladár** csodálatos munkájának köszönhetően restauráltuk, és most elhoztuk, hogy megmutassuk: ez a tóraáldástábla a múzeumunk egyik büszkesége.”

Sugár Judit kiemelte: a múlt emlékei mellett a jelen dokumentumai, **Kardos Tamás** fotói és a kulturális programok plakátjai is helyet kaptak, bizonyítva a szombathelyi hitélet mai dinamizmusát. Beszédét azzal zárta, hogy a fővárosi válogatás csupán kedvcsináló, a teljes, monumentális kiállításért érdemes Szombathelyre, a Zsidó Kultúra Házába ellátogatni.

Amikor megszólalnak a fényképek

A *Szemtől szemben* című tárlat szakmai és történeti dimenzióit **dr. Kelbert Krisztina** történész, a kiállítás kurátora mutatta be. Előadásában részletesen ismertette

azt a szakmai áttörést, amikor a Savaria Múzeumban rábukkantak a Knebel-fotószalon több mint 23 ezer darabos üvegnegatív-gyűjteményére. Ebből a páratlan forrásból született meg 2014-ben a kiállítás.

„A Szemtől szemben kiállítás a szombathelyi zsidóság 19. századi történetére épülve, az itt élők mindennapjainak bemutatásával teszi tapinthatóvá a holokauszt pusztítása következtében keletkezett űrt” – emelte ki dr. Kelbert Krisztina.

A kurátor rámutatott: a kiállítás koncepciója az emberi sorsokat, az egyéni megéléseket helyezi a középpontba, ahol a fotó és a szöveg egyenrangú partnerei egymásnak. Megrendítő példaként említette dr. Bencze József szombathelyi orvos memoárjának történetét: a kézirat és a hozzá kapcsolódó, évtizedekig keresett portré a kiállítás kutatási munkájának köszönhetően található egymásra és jelenhetett meg végül nyomtatásban idén júniusban.

A Csányi5-ben megtartott esemény méltó módon képviselte a szombathelyi zsidóságot: egyszerre volt tisztelgés a mártírok emléke előtt és örömteli találkozás a jelen közösségével.

Haitzmann Ágnes

A holdvilág utasait követtük

Mácsai Pál és Juhász Anna

Fotó: M. Schmidt János

Úgy vélem, számosan jöttek el a Zsidó Kulturális Fesztivál *A holdvilág utasai* című előadására Szerb Antal története, de legalább annyian **Mácsai Pál** vagy az estét levezénylő **Juhász Anna** miatt. Hiszen nem csupán a könyv- meg az Itália-rajongók őriznek rojtosa forgatott és többször újraolvasott példányt a polcon.

A Hegedűs-zsinagóga jócskán megtelt az előbb felsoroltakkal, és Mácsai Pál (gyakorló újraolvasóként) azonnal azzal a meglepő kijelentéssel kezdte, hogy sokan utaznak a könyvvel a kezükben Itáliába, hogy végigjárják a regény helyszíneit, de ott nem Velencével, Firenzével, Sienával vagy Gubbioval találkoznak... Szerb Antalt látják és Mihállyal, az ismerőseivel meg az Ulpiusokkal futnak össze.

És mennyire igaz. Az est előtt én is belelapoztam, és most, felnőttebb szemmel, teljesen más műnek tűnt, mint sok évvel ezelőtt.

Juhász Anna igyekezett a lehető legtöbbet kihozni a kötet Itália-képéből, és azt reméltük, valami olyanra is felhívja a figyelmünket, ami a Szerb Antal-mű olvasásakor észrevétlen maradt. Ehhez 4-5 részlet is elhangzott *Az utas és holdvilágból* – és tényleg kiderült, milyen kevés Itália és milyen sok vágyakozás, határozatlanság, fel-nem-növés, tanácstalanság sugárzik belőle. Juhász ugyan hosszan listázta, ki mindenki – író, költő, festő, szobrász, történész, művészettörténész – ismerte Szerbet és ők hogyan hatottak egymásra, de az igazat megvallva, ez még felsorolva is szinte befogadhatatlan volt. (Pedig tényleg hozzáadott a Szerb Antal-képhez.)

A könyv egy-egy fejezetét **Medveczky Balázs** és **Tasnádi Bence** szövegezte meg; különös dolog, de felolvasva hosszadalmasnak és túlságosan részletezőnek tűnt mindegyik. De végül is jogosan, hiszen Itália csupán háttér, helyszín, ahogy később helyszín Róma és Párizs is. Az utóbbihoz inkább csak Mácsai Pál emlékezése tett hozzá: felidézte, hogy apjával járt ott, és megbizonyosodott arról, amit Szerb Antal egészen másutt írt le, hogy Párizsban a Bibliothèque Nationale a legszebb. Ennek kapcsán azt is megjegyezte: „Szerb Antalban azt szeretem, hogy nem sznob. Fél kézzel emeli fel az egész görög irodalmat, és nem húzza fel az orrát.” És még hozzáfűzte – gondolom, alapos leegyszerűsítéssel –: „Mi meg sznobok és bohócok vagyunk.”

Az este programját két énekes-gitáros, **Mórocz Tamás** és **Urbán Dániel** dalai színesítették – ezek a dalokat az *Utasok* által meglátogatott városok ihlették. Hangulatuk tökéletesen sugározta a főhős Mihály (sosem tudtuk meg a családnevét) vissza-visszatérően emlegetett vágyódását valami megfoghatatlan iránt – ez lehetett akár nő is, de inkább a felnőtttség, amit másokon megtapasztalt, önmagán sosem. Érdekes lett volna közben a dalok szövegét is olvasni, hiszen nincs olyan erősítő, ami szépen hagyná érvényesülni gondolatiságukat. Egy fontos részletet mégis sikerült elcsípniem és feljegyznem: „Merre tart az életem, / ha ugyanazt élem, / csak más helyen?” Na tessék, megint belefutunk a vágyakozásba...

Így aztán el is jutottunk addig a pontig, hogy beláttuk: az *Utas és holdvilág* egyáltalán nem szól Itáliáról. Emberekről szól, a harmincas évek Európájáról, ahol még szabadon lehet utazgatni. Olaszországról, ahol már Mussolini megszerezte a hatalmat – bár ez egyelőre csak apróságokon vehető észre –, de legfőképpen Szerb Antalról.

A *holdvilág utasairól* Juhász Anna sok mindent nem mondott el, mert nem jutott rá idő. De a polcokról levehető és újraolvasható a regény. Még akár el is vihetjük magunkkal Itáliába. De csak az útikönyv mellett...

BJI

HERZL TIVADAR ÖRÖKÜL HAGYTA NEKÜNK....

az Ön
Öröksége
is hozzájárulhat
e célhoz.

Keren Hayesod - UIA,
a szervezet, amely Izrael
részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
E-mail: eli.keidar@kerenh.hu
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-8487380

